

Александар Тодосијевић

ПРИРУЧНИК

за наставнике

Историја

за пети разред основне школе

eduka

Александар Тодосијевић

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ
ИСТОРИЈА
ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Доц. др Наташа Филиповић

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР
Гордана Влаховић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3289 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs • имејл: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Наташа Филиповић, директор

САДРЖАЈ

1. Увод	5
2. Тумачење концепције уџбеника	6
3. Тумачење концепције радне свеске са историјском читанком	8
4. Наставни план и програм Историје за 5. разред основне школе	10
5. Образовни стандарди за крај обавезног образовања – Историја	13
6. Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи	15
Поремећаји аутистичког спектра	15
Избор образовних стандарда за децу са поремећајима аутистичког спектра	20
Блаже сметње у менталном развоју	21
Избор образовних стандарда за децу са блажим сметњама у менталном развоју	24
Хиперкинетички синдром (хиперактивност)	25
Коришћена литература	28
7. Планирање циљева, задатака и активности	29
Логичко и критичко мишљење	31
Технике подстицања мишљења у наставном процесу	32
Питања, задаци, налози	33
Оцењивање и извештавање	35
8. Годишњи план рада	37
9. Месечни планови рада (оперативни)	39
10. Писане дневне припреме по наставним јединицама	61
11. Литература	135

1. УВОД

Приручник из предмета Историја за пети разред конципиран је тако да наставнику пружи могућност јаснијег разумевања концепције постојећег уџбеника, као и да подстакне идеје за осмишљавање и реализацију наставе овог предмета.

Такође, у приручнику се налазе и сегменти који обухватају подсетнике и конкретне примере из методике наставе, успешна решења реализације програмских садржаја и примере добре праксе, најчешће потешкоће у организацији и реализацији наставе, као и предлог писаних припрема за сваку наставну јединицу. Наставник ће предложене нацрте писаних припрема схватити само као један од начина осмишљавања и реализације часа, прилагодиће их условима свог рада и потребама конкретног одељења које води, односно могућностима и интересовањима својих ученика. На крају сваке припреме дат је и предлог листе за самоевалуацију рада наставника за реализовани час. Ова листа може послужити наставнику као смерница за анализу процеса и ефеката сопственог рада на часу, као и планирање и унапређивање будућих наставних активности.

Надамо се да ће наставник коришћењем овог приручника моћи ефикасније и квалитетније да планира, реализује и вреднује свој наставни рад и напредовање ученика.

2. ТУМАЧЕЊЕ КОНЦЕПЦИЈЕ УЦБЕНИКА

Садржај уџбеника Историје за пети разред основне школе је у складу са препоруком *Правилника о наставном програму за 5. разред основног образовања и васпитања*. Уџбеник је подељен на три тематске целине: Увод у историју, Праисторија и Стари век, чиме се поштује садржај Наставног плана и програма. Наставне теме су јасно одвојене и подељене на 18 наставних јединица које одговарају називима наставних тема и наставних јединица у Програму, што олакшава и омогућава остваривање циљева и задатака историје и доприноси испуњавању образовних стандарда на сва три нивоа. Наставна тема Стари век је подељена због свог обима на три поглавља: Стари исток, Стара Грчка и Стари Рим.

Градиво је представљено јасним, прецизним и систематичним начином излагања, а засновано на најновијим научним знањима из историје, као и на основу потврђених научних чињеница и закључака. Градиво је изложено једноставним и разумљивим језиком, презентовано је ученицима прецизно и разумљиво, узимајући у обзир њихов узраст и развојне способности. Језик уџбеника је прилагођен узрасту ученика и подстиче их да обогате свој речник и развију способност лепог и јасног изражавања својих мисли и ставова.

Свака лекција поред историјских чињеница (основног текста) садржи кључне појмове, занимљиве радионице, питања и задатке, мапе ума, табеле, ленте времена, илустрације, слике из свакодневног живота, закључке и синтезе. Синтезе на крају лекција и тематских целина (**Научили смо!** и **Обнови!**) могу да послуже као одличан увод за разговор, којима би се утврдило и систематизовало обрађено градиво. У уџбенику је истакнута и корелација са другим предметима (српски језик, биологија, физичко васпитање, географија, верска настава, ликовна култура), чиме се обезбеђује хоризонтална и вертикална повезаност садржаја. Интересантним одломцима из историјских, књижевних дела, као и историјских извора, уџбеник покушава да дочара и реконструише тадашњи свет и да допринесе остваривању циљева и задатака историје не реметећи ток излагања основног текста, шта више допуњујући га.

Уџбеник је примерен узрасту ученика, његовим развојним могућностима и сазнајним способностима. Ученике упућује на самосталан рад у учењу, мотивише њихову креативност и оспособљава за развој историјског мишљења. Садржај презентован на овакав начин осигурава континуирани процес учења и квалитетније усвајање знања, вештина и умења. Догађаји, појаве и процеси јасно су објашњени тако да ученик може стећи слику о њиховим узроцима, поводу и последицама. Приказани су и табеларно што наставни садржај чини разумљивим. Уџбеник подстиче ученике на радозналост, истраживачку делатност и коришћење додатних извора информисања (литература, интернет адресе, филм), на повезивање и проширивање знања из других наставних предмета (корелација, тематско планирање), а у циљу трајнијег и обухватнијег усвајања знања и његове практичне примењивости.

Уџбеник подстиче интелектуалне способности ученика кроз разноврсност питања и задатака у оквиру и након наставних јединица, који омогућавају ученику да прати сопствени напредак у савладавању садржаја, усвајању знања и развијању вештина.

Наслови тема и наслови јединица су јасни и прегледни и омогућавају лако сналажење ученицима петог разреда. Свака лекција садржи: издвојене кључне појмове, увод у лекцију или наставну тему, основни текст, објашњење новоуведених појмова, визуелне елементе (слике, ленте времена карте, табеле), одабране одломке из историјске литературе, питања и

задатке, синтезу-резиме. Основни текст прате јасно издвојена дидактичка апаратура: кључни појмови, тезе, уоквирене важне чињенице, ленте времена (упоредне) табеле, илустрације и шеме помоћу којих се ученици лакше сналазе током усвајања знања и развијања вештина. Непознате речи су јасно истакнуте и објашњене у висини текста где се и уводе. На крају лекција и тематских целина дате су синтезе догађаја које јасно издвајају ученицима све што су претходно битно научили, други извори знања (интернет адресе, филмови..), као и разноврсна питања и истраживачки задаци кроз које ученици могу сами да провере и унапреде своја знања и вештине.

Карте у уџбенику визуелно објашњавају и приказују оно што је у основном тексту речено, развијајући код ученика разумевање о узајамној повезаности догађаја у прошлости са простором на коме су се одиграли. Јасне су и нису оптерећене сувишним подацима. На неким местима се поред карте некадашњих држава налазе и карте данашњих држава што ученицима олакшава сналажење. Текст сваке лекције прати ликовни материјал који је јако битан извор информација, као и основни текст. Фотографије, илустрације археолошких налазишта, грађевина, уметничких дела, битака, личности допуњују основни текст проширујући знања и вештине ученика. Свака наставна јединица је богато илустрована прегледним, јасно обележеним сликама значајних грађевина, фотографијама бисти, статуа личности (из политичког, научног и културног живота), цртежима из свакодневног живота, богова, веродостојним сликовним приказима битака, историјским картама, лентама времена, шемама, табелама, одражавајући савремен и функционалан приступ настави.

Уџбеник подржава толерантан однос, и у њему нема дискриминаторних садржаја и увредљивих назива, афирмишу се принципи демократије и људска права. Уџбеник доприноси формирању позитивног односа према раду, знању, друштвеној солидарности, изграђивању позитивних међуљудских односа.

3. ТУМАЧЕЊЕ КОНЦЕПЦИЈЕ РАДНЕ СВЕСКЕ СА ИСТОРИЈСКИМ ЧИТАНКОМ

Радна свеска са историјском читанком из историје за V разред основне школе представља додатак уџбенику Историје за пети разред. Садржај радне свеске је усаглашен са уџбеником, а самим тим и са садржајем Наставног програма. Подељен је на 17 наставних целина које одговарају називима наставних јединица у Програму, с тим да је наставна јединица грчка култура у оквиру једне наставне целине. Таква подела омогућава лакше сналажење, праћене, као и ефикасније утврђивање и систематизацију градива. Садржај и наслови у радној свесци организовани су по јасном принципу у складу са Уџбеником историје, чиме се обезбеђује прегледност и лако сналажење. Свака наставна јединица садржи десет разноврсних питања, историјске изворе, историјске тектове, илустрације (слике, карте, табеле), занимљиве истраживачке задатке и радионице (**Размишљај као историчар**), одабране одломке из историјске литературе, занимљивости (**Јесте ли знали да...**). Стил и речник радне свеске су јасни, прилагођени узрасту и способностима ученика. У радној свесци се уз помоћ питања и задатака, радионица, историјских извора и текстова, обнавља, утврђује и систематизује усвојено градиво. Налози задатака и вежбања су прецизни, јасни и разумљиви, тако да одговарају узрасту и развојним способностима ученика.

Питања и задаци радне свеске са историјском читанком у потпуности се ослањају на основни текст Уџбеника, па је стога исто као и он заснована на научно потврђеним чињеницама и закључцима, као и актуелним подацима. Радна свеска са историјском читанком садржајем, језиком и начином излагања је примерена узрасту ученика петог разреда, њиховим развојним могућностима и сазнајним способностима. Понуђена су бројна и разноврсна питања и задаци који подстичу на редован, континуиран рад и унапређење процеса учења, а самим тим и на трајније и квалитетније усвајање знања, развој вештина и умења ученика. Питања су постављана прецизно, јасно, односе се на наставни програм, а усклађена су и са образовним стандардима. Питања доприносе утврђивању, систематизацији знања, подстичу развој радних навика, а ученици стичу предуслове за самосталан рад у учењу, и вештину у коришћењу уџбеника. Ученици одговарају на питања тако што допуњују, на линији пишу, заокружују, подвлаче тачан одговор, повезују слику, појмове, догађаје, године, пишу закључак, попуњавају табеле, неме карте...

Аутор користи и савремен приступ процесу наставе, упућује ученике на употребу других извора знања (интернет адресе, литература, филмови) и подстиче их на проширивање и продубљивање знања. Користи и одабране и занимљиве одломке из историјских текстова (извора), позива на интересантне истраживачке задатке и радионице чиме буди радозналост и љубав према проучавању прошлости, а и предмету. Одломци из историјских текстова и извора су примерени узрасту ученика и њиховим развојним способностима. Похвално је што их прате истраживачки задаци и радионице кроз које ученици могу сами да провере и унапреде своја знања и вештине.

Радна свеска са историјском читанком је богато илустрована, јасно обележеним сликама грађевина, фотографијама бисти, статуа личности (из политичког, научног и културног живота), цртежима из свакодневног живота, богова, приказима битака, историјским (немим) картама, табелама, одражавајући савремен и функционалан приступ настави. Неме карте су у складу са картама из Уџбеника и развијају разумевање ученика о узајамној вези простора и догађаја из прошлости. Присутан је и стрип (Астерикс), упоредне табеле (прегледи догађаја, римских и арапских бројева, године старе и нове ере), а све то

доприноси бољем разумевању садржаја, као и самосталнијем сналажењу ученика приликом продубљивања знања.

Уважавајући узраст ученика, језик и стил радне свеске са историјском читанком је јасан, једноставан и разумљив, прецизан у наложима и захтевима. Радна свеска доприноси лакшем разумевању садржаја, подстиче ученике да обогате свој речник и развију културу изражавања, доприноси стварању радних навика и изграђивању позитивних међуљудских односа, подржава толерантан однос, афирмише принципе демократије, људска права и универзалне вредности (слободу, једнакост, правду). Избором одломака из изворних историјских и књижевних текстова, аутор је ученицима приближио далеку прошлост и повезао је са светом савременог човека.

4. НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ИСТОРИЈЕ ЗА 5. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Циљ и задаци

Циљ изучавања наставног предмета историја је културни напредак и хуманистички развој ученика. Циљ наставе историје је и да допринесе разумевању историјског простора и времена, историјских процеса и токова, као и развијању националног, европског и светског идентитета и духа толеранције код ученика.

Задаци наставе историје су да ученици, уочавајући узрочно-последичне везе, разумеју историјске процесе и токове, улогу истакнутих личности у развоју људског друштва и да познају националну и општу историју (политичку, економску, друштвену, културну...), као и историју суседних народа и држава.

ПЕТИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Оперативни задаци:

- разумевање појма прошлости;
- упознавање начина и значаја проучавања прошлости;
- разумевање основних одлика праисторије и старог века;
- разумевање основних временских одредница (деценија, век, миленијум);
- оспособљавање за коришћење историјске карте;
- стицање знања о догађајима и личностима који су обележили епоху старог века;
- упознавање са основним одликама античке културе.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

УВОД

- **Прошлост** (појам прошлости, историјски извори).
- **Време** (хронологија – рачунање времена).
- **Историја, наука о прошлости** (историја као наука и као наставни предмет, подела прошлости, хронолошки и географски оквири старог века).

ПРАИСТОРИЈА

Основне одлике праисторије (постанак човека, живот и занимања, проналасци, праисторијска налазишта на централном Балкану).

СТАРИ ВЕК

Основна обележја Старог истока (географски појам Старог истока, најпознатије државе и структура друштва).

Култура народа Старог истока (религија, писмо, наука, свакодневни живот).

Најстарији период грчке историје (Критско, Микенско и Хомерско доба, колонизација, митови о Минотауру, Ахилу, Одисеју...).

Грчки полиси – Спарта и Атина (појам полиса, структура друштва, државно уређење).

Грчко-персијски ратови и Пелопонески рат (узроци ратова, битке на Маратону и у Термопилима, поход на Сицилију, карактер и последице ратова).

Грчка култура (религија, олимпијске игре, митологија).

Грчка култура (уметност, наука, свакодневни живот).

Хеленистичко доба и његова култура (појам хеленизма и његови хронолошки оквири, Александар Велики, култура).

Постанак Рима (оснивање Рима – легенда о Ромулу и Рему, структура друштва, хронолошки оквири и уређење римске републике).

Рим – светска сила старог века (војска, освајања и провинције).

Рим у доба царства (принципат, Трајанови ратови на Дунаву, доминат, централни Балкан у антици – антички остаци на простору централног Балкана).

Римска култура (религија, уметност, наука, свакодневни живот).

Хришћанство (појава хришћанства, прогони хришћана, цар Константин и Милански едикт).

Пад Западног римског царства (почетак Велике сеобе народа, подела царства и пад Западног римског царства).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У остваривању циља наставе историје припрема за часове је од изузетне важности, као и планирање наставе на годишњем и месечном нивоу. Требало би настојати да се ученици укључе у наставни процес и да се развијају њихове интелектуалне и креативне способности. На тај начин ће настава историје бити занимљива и неће бити сведена на пуко меморисање историјских чињеница. Наставник би требало да усмерава рад ученика, а не само да им пружа готова знања. На часовима би требало да буду заступљене активне методе рада, у којима ученик није само пасивни посматрач већ и учесник у наставном процесу.

Развијањем креативног и критичког мишљења ствара се могућност слободнијег и интересантнијег извођења наставе историје.

Да би се наведени задаци наставе историје што потпуније остварили неопходно је да се обезбеди корелација са сродним предметима, као што су географија, српски језик, ликовна и музичка култура, верска настава, грађанско васпитање и свакодневни живот у прошлости. Чињеница да се исти садржаји у историји и сродним предметима не обрађују у исто време, због различитих наставних програма, знатно отежава корелацију у обради новог градива. Наставници историје могу корелацију остварити консултовањем са наставницима сродних предмета у обради исте материје у току наставе, као и заједничком обрадом неких тема кроз додатни рад, слободне активности, излете и екскурзије. Посебну могућност за међупредметну сарадњу пружа додатни рад, чије теме могу да обухвате садржаје сродних предмета обрађене уз стручно- методичку помоћ наставника тих предмета.

У настави историје нагласак би требало ставити на активне облике рада. Они се најпотпуније могу остварити кроз групни рад, рад у паровима, индивидуални рад или дискусију свих ученика у одељењу. Часове са поменутих облицима рада требало би брижљиво планирати и рационално изводити, имајући у виду да је њихов основни задатак активирање ученика, њихово оспособљавање за самостални рад и усвајање знања, развијање способности и навика. Реализација садржаја програма у великој мери зависи од правилног избора наставних метода. У настави историје усмено излагање наставника (монолошка метода) и разговор са ученицима (дијалогска метода) заузимају веома важно место. Осим ове две најзаступљеније методе, треба користити и остале. Посебан значај има коришћење историјских текстова, нарочито извора. Читањем и анализом историјских извора ученицима се пружа могућност да сагледају специфичност неког историјског проблема или појаве. Веома је важно напоменути да би требало користити и историјске карте, јер њихова адекватна употреба олакшава темељно савлађивање градива.

Истицање поменутих метода не значи да би остале требало запоставити. Наставник би требало да свакој наставној јединици приступа као посебном образовном и дидактичком проблему и проналази одговарајућа решења.

У настави историје требало би што чешће користити следећа наставна средства:

- историјске карте (зидне, из атласа, уџбеника и друге литературе);
- илустрације (слике, дијапозитиви, шеме, графикони);
- документарне и игране видео и дигиталне материјале;
- музејске експонате;
- културно-историјске споменике (обилазак споменика).

Наставни садржаји предмета *историја* у петом разреду ученика уводе у историју, науку која се бави прошлошћу људског друштва, у праисторијски период људске цивилизације и период старог века. Препоручени садржаји наставнику остављају могућност да ученике постепено уводи у историју као науку, пратећи развојну линију цивилизације кроз културне, привредне и политичке делатности људи у најстаријим епохама прошлости. Иако се ученици први пут сусрећу са систематским изучавањем историје, у раду се могу користити њихова знања о друштвеним појавама и одређеним историјским догађајима која су стекли у првом циклусу основног образовања и васпитања. Мали фонд часова и психофизичке могућности ученика захтевају од наставника рационалност при избору битних чињеница, без много хронологије и дефиниција историјских појмова и социолошких категорија. Тежиште наставе историје у петом разреду требало би да буде на разумевању античког друштва и културе.

5. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА ИСТОРИЈА

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

У области **ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ** ученик/ученица:

- ИС.1.1.1. именује и разликује основне временске одреднице
- ИС.1.1.2. именује историјске периоде и зна редослед историјских периода
- ИС.1.1.3. зна поделу на праисторију и историју
- ИС.1.1.4. уме да одреди којем веку припадају важне године из прошлости
- ИС.1.1.5. уме да одреди којем историјском периоду припадају важне године из прошлости
- ИС.1.1.6. препознаје значење основних појмова из историје цивилизације
- ИС.1.1.7. именује најважније појаве из националне историје
- ИС.1.1.8. именује најважније појаве из опште историје
- ИС.1.1.9. зна на којем простору су се одиграле најважније појаве и догађаји из националне и опште историје
- ИС.1.1.10. уме да наведе узроке и последице најважнијих појава из прошлости

1.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

У области **ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ** ученик/ученица:

- ИС.1.2.1. препознаје на основу карактеристичних историјских извора (текстуалних, сликовних, материјалних) о којој историјској појави, догађају и личности је реч
- ИС.1.2.2. препознаје разлику између текстуалног историјског извора и других текстова познатих ученику, који говоре о истим историјским појавама
- ИС.1.2.3. препознаје једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике
- ИС.1.2.4. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте у којој је наведена легенда
- ИС.1.2.5. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми табеле
- ИС.1.2.6. уме да прочита једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми графикана
- ИС.1.2.7. зна да исте историјске појаве могу различито да се тумаче
- ИС.1.2.8. препознаје различита тумачења исте историјске појаве на једноставним примерима

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

2.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

У области **ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ** ученик/ученица:

- ИС.2.1.1. уме да повеже личност и историјски феномен са одговарајућом временском одредницом и историјским периодом
- ИС.2.1.2. препознаје да постоји повезаност националне, регионалне и светске историје
- ИС.2.1.3. препознаје да постоји повезаност регионалне и светске историје
- ИС.2.1.4. препознаје да постоји повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости
- ИС.2.1.5. зна и разуме узроке и последице важних историјских феномена у националној историји
- ИС.2.1.6. зна и разуме узроке и последице важних историјских прекретница из опште историје

2.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

У области **ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ** ученик/ученица:

- ИС.2.2.1. уме да закључи о којем догађају, феномену и личности је реч на основу садржаја карактеристичних писаних историјских извора
- ИС.2.2.2. уме да закључи о којем историјском феномену је реч на основу карактеристичних сликовних историјских извора
- ИС.2.2.3. уме да одреди из које епохе или са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене експлицитне информације о особинама епохе или географског простора
- ИС.2.2.4. уме да одреди угао гледања на историјску појаву (победника или побеђеног) на основу поређења два историјска извора који говоре о истом историјском догађају, феномену
- ИС.2.2.5. препознаје да постоји пристрасност у појединим тумачењима историјских личности, догађаја, феномена

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

3.1. ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ

У области **ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ** ученик/ученица:

- ИС.3.1.1. уме да примени знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди којој деценији и веку, историјском периоду припада одређена година, личност и историјски феномен)
- ИС.3.1.2. уме да објасни специфичности важних историјских појмова и да их примени у одговарајућем историјском контексту
- ИС.3.1.3. зна специфичне детаље из националне и опште историје
- ИС.3.1.4. разуме на који начин су повезане појаве из националне, регионалне, опште историје
- ИС.3.1.5. разуме како су повезане појаве из прошлости и садашњости
- ИС.3.1.6. уме да закључи зашто је дошло до одређених историјских догађаја и које су последице важних историјских дешавања

3.2. ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ

У области **ИСТРАЖИВАЊЕ И ТУМАЧЕЊЕ ИСТОРИЈЕ** ученик/ученица:

- ИС.3.2.1. уме да изврши селекцију историјских извора
- ИС.3.2.2. уме да анализира и процени релевантност историјског извора
- ИС.3.2.3. уме да анализира и процени ближе хронолошко порекло извора
- ИС.3.2.4. уме да одреди на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора)
- ИС.3.2.5. уме да прочита историјске информације у различитим симболичким модалитетима и повеже их са претходним историјским знањем (закључује на основу историјске карте без понуђене легенде, упоређује два графикона и закључује о појави)
- ИС.3.2.6. уме да издвоји разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву
- ИС.3.2.7. уме да изрази став и мишљење о одређеном тумачењу историјског феномена и да одреди врсту пристрасности (манипулација, пропаганда, стереотип...)

6. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА У НАПРЕДОВАЊУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ¹

ПОРЕМЕЋАЈИ АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Аутизам је развојни поремећај који се испољава до треће године живота. Тежина клиничке слике варира од најтежих манифестација аутизма до сасвим дискретних форми аутистичког понашања. Зато и говоримо о поремећајима аутистичког спектра.

Ма колико се међусобно разликовали, сви поремећаји аутистичког спектра имају неке заједничке карактеристике: поремећај социјалних интеракција, поремећај комуникације и стереотипије у понашању.

ПОРЕМЕЋАЈ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА

Деца са аутизмом често немају потребу да остваре контакт са другим особама или се, пак, социјални контакт остварује само да би се задовољиле властите потребе. Дете које је повређено, уплашено или тужно, неће тражити утеху од друге особе, нити ће покушати да са другом особом подели своје задовољство. С друге стране, деца са аутизмом углавном не препознају емоције других људи. Контакт погледом је обично површан и краткотрајан, пре свега због тога што дете са аутизмом не уме да прочита емоцију са лица друге особе. Многа правила социјалног живота, почев од оних најлакших, па све до најкомплекснијих, особе типичног развоја усвајају спонтано, без икакве формалне обуке. За децу са аутизмом, неписана правила социјалног функционисања представљају велику загонетку која се може само делимично решити упорним и систематским радом.

ПОРЕМЕЋАЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

Нека деца са аутизмом уопште не говоре. Код ове деце не јавља се ни гест као спонтани покушај да се надомести недостатак вербалне комуникације. У многим случајевима, развија се говор који нема комуникативну функцију. Често се у говору запажају: бизарна модулација гласа, ехолалија (понављање туђих речи), неологизми (измишљене речи), идиосинкразије (говор специфичан само за ту особу), неправилна употреба личних заменица (о себи говоре у трећем, а често и у другом лицу)... Изразити су поремећаји прагматике, чак и код деце са високофункционалним аутизмом, која имају развијену вербалну комуникацију. Они се испољавају на различите начине: дете не уме да одреди адекватну удаљеност од саговорника; да прилагоди интензитет и модулацију гласа социјалним захтевима; да препозна када би требало да ћути а када да говори; да одреди колико би дуго требало да говори о одређеној теми; да препозна комуникационе намере саговорника итд. Деца са аутизмом, осим у ретким случајевима, не разумеју идиоме, фразе и сарказам у говору. Њихово разумевање говора је буквално.

СТЕРЕОТИПИЈЕ У ПОНАШАЊУ

Деца са аутизмом често су заокупљена бојом, мирисом, текстуром, вибрацијом и другим карактеристикама предмета који су небитни за њихово функционисање. Понекад имају ритуале који могу бити везани за било који аспект живота: исхрану, облачење, успављивање... Углавном имају отпор према променама. Многа деца са аутизмом имају стереотипне покрете телом или деловима тела (лепршање рукама, клаћење, љуљање, увртање

¹ Из приручника за наставнике *Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи* проф. др Ненада Глумбића и Љиљане Вдовић, Едука, Београд, 2012.

прстију, ход на врховима прстију итд.). Деца са високофункционалним аутизмом могу имати уска, ограничена и необична интересовања. Тако се дешава да ученик нижих разреда основне школе одлично познаје возове, пилоне или неке врсте животиња, а да при томе има отпор према већини наставних садржаја који се обрађују у школи.

ОСТАЛИ ПОРЕМЕЋАЈИ

Осим наведених, ученици са аутизмом могу имати и бројне друге поремећаје који на различите начине утичу на њихово образовање.

Поремећаје аутистичког спектра карактерише учестала појава сензорних абнормалности. Оне се најчешће испољавају: у облику сензорне преосетљивости, када обични звуци и додири изазивају бол и друге непријатне сензације; у виду снижене осетљивости појединих чула; у виду немогућности да се јасно идентификује извор звука и да се занемари позадинска бука; у облику снижене толеранције на дуготрајно излагање сензорним стимулусима итд.

Аутизам се може комбиновати са било којим нивоом интелектуалног функционисања, од најтежих форми интелектуалне ометености до просечних или чак натпросечних интелектуалних способности.

Код деце са аутизмом и тежим облицима интелектуалне ометености може се очекивати и не тако ретка појава епилептичних напада који су изузетно ретки код деце са високофункционалним аутизмом.

У овој последњој категорији, пак, честа је моторичка неспретност, која се може испољити и неким обликом диспраксије. Један од облика диспраксије код деце школског узраста јесте и поремећај рукописа – дисграфија.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

На основу доброг познавања природе аутистичког поремећаја, могуће је осмислити извесна упутства за образовно-васпитни рад са овом популацијом. Међутим, ниједно упутство не би требало схватити као рецепт који би се могао применити на сваку појединачну ситуацију и на свако дете са аутизмом. Наставницима се саветује да пажљиво прочитају општа упутства за прилагођавање образовно-васпитног рада деци с поремећајима аутистичког спектра, а да све недоумице разрешавају уз консултацију са дефектологом.

1. Обезбедите структуриран ритам дана

Деца са аутизмом не умеју да организују и користе слободно време на продуктиван начин. Зато им је потребно обезбедити високоструктуриран ритам дана, и код куће и у школи. Потребно је да се установи одређена рутина које ћемо се придржавати што је више могуће. Једном установљена рутина пружа детету са аутизмом утеху и сигурност.

2. Користите визуелну подршку

За многу децу са аутизмом слике имају много већи значај у преношењу порука него речи. Зато користите визуелну подршку кад год је то могуће. Ако ученику дајете вербални налог који он не разуме, престаће да вас слуша. Слика ће му помоћи да остане у контакту са вама. Потребно је, наравно, да дете разуме значење одређене слике. Зато би слике требало да буду сасвим реалистичне, без непотребних детаља и карикатура. Уколико дете не разуме слику, можете користити фотографије или тродимензионалне објекте. Када дете овлада одређеном активношћу, визуелна подршка се смањује, а некада и сасвим укида. Визуелна подршка је посебно значајна приликом стварања распореда.

3. Направите распоред активности

Добро структуриран ритам дана уз адекватну визуелну подршку најбоље се може остварити креирањем визуелних распореда. Визуелни распореди омогућавају деци са аутизмом да предвиде редослед активности, да боље усмере пажњу и да се осећају сигурном. Најбоље би било да се направи један општи визуелни распоред, који би служио за структурирање активности у току једног школског дана, и низ специфичних визуелних распореда који се односе на конкретне активности у току једног школског часа или неке ваннаставне активности.

Како да направимо општи визуелни распоред? Потребно је да прво изаберемо слике, фотографије или симболе са одређеним значењем. На пример, цртеж или фотографија лопте може да означава игру у школском дворишту. Визуелна средства треба пластифицирати јер ће се користити током дужег временског периода. Дете треба да научи значење одређеног симбола. То се постиже дуготрајном, доследном и свакодневном употребом истих симбола у идентичним околностима. Иако симболи могу бити поређани на једном листу папира, много је ефикасније да се у прављењу визуелних распореда користи чичак-трака. Чичак-трака треба да се постави на јасно видљиво и лако доступно место, нпр. на унутрашњу страну врата учионице. Боја чичак-траке треба да се јасно разликује од боје коришћених симбола. Сlike које означавају главне активности у школи поређамо на чичак-траку одозго надоле. Нпр. можемо имати слику која се односи на час математике, затим слику која означава мали одмор, слику која се односи на час матерњег језика, слику за активност у школском дворишту итд. Испод сваке слике треба да буде и словима назначена активност. У већ наведеном примеру са лоптом, на дну пластифициране картице на којој је фотографија лопте написаћемо „игра у дворишту“. Картице се увек ређају тако да се између појединачних слика види чичак-трака у дужини од око 5 цм. На дну чичак-траке прави се цеп или сандуче у које ће се картице са симболима одлагати када одређена активност буде завршена. У близини визуелног распореда не би требало да буде других визуелних средстава.

На почетку сваког радног дана доведемо ученика до места на коме се налази визуелни распоред и укратко испричамо шта ћемо радити тога дана. Задржимо се на првој картици и кажемо шта та картица представља. Затим скинемо картицу са чичак-траке и однесемо је до места где ће се обавити одговарајућа активност. Када активност буде завршена, заједно са дететом одлажемо картицу у цеп или у кутију на дну чичак-траке, а затим узимамо следећу картицу и са њом поступамо на идентичан начин.

Овај поступак се, у зависности од способности детета, може донекле модификовати. За децу ненавиклу на визуелне распореди некад ће бити потребно да се и на месту на коме се обавља активност налази симбол те активности. С друге стране, деци која су извежбана у коришћењу визуелних распореда биће довољно да распоред дневних активности буде написан у свесци. Ако ученик уме да чита, распоред се може организовати у форми чек-листе, тако да ученик може да штиклира сваку активност која је завршена. Важно је да се визуелни распореди користе упорно, без обзира на то што нам се можда чини да дете не разуме њихово значење.

За децу која не говоре и не разумеју налоге, користите стварне предмете у циљу антиципације следеће активности. На пример, десетак минута пре часа физичког васпитања дајте им да држе малу гумену лопту; ако одлазе кући колима, неколико минута пре поласка дајте им аутомобил играчку. Понављајте ове активности свакодневно користећи увек исте предмете.

Помоћу визуелних распореда може се организовати и било која друга активност: овладавање одређеном вештином, учење неког садржаја или израда домаћих задатака. Приликом израде домаћих задатака, важно је да ученик унапред зна колико ће нека активност трајати. Ако, на пример, треба да напише три реда неког слова, потребно је да му се да свеска у којој је на почетку сваког од три реда написано по једно слово. Родитељи треба да направе визуелни распоред у коме ће се наизменично смењивати картице са словом (три картице за сваки ред) и картице које означају награду која ће уследити након сваког исписаног реда.

4. Наградите дете

Ако се одлучите да помоћу визуелног распореда подучавате ученика са аутизмом, једна од картица морала би да се односи и на награду. Награда се добија као резултат успешно изведених активности. Она се може користити и за поткрепљивање социјално пожељног понашања. У избору награде руководимо се жељама самог детета. За неко дете ће адекватну награду представљати „смајли“, жетон или балончић, док ће за неко друго дете функцију награде имати комадић омиљене хране или краткотрајно обављање омиљене активности.

5. Говорите конкретно и јасно

Говорите јасно. Не користите сувишне речи. Уместо да кажете: „Данас је прилично хладно. Не би било лоше да обучеш јакну када будемо ишли у шетњу“, једноставно реците: „Обуци јакну“. Питајте ученика шта сте рекли да бисте проверили да ли вас је разумео. Немојте користити идиоме. Ако кажете детету да се „претвори у уво“, можете очекивати само две реакције: дете не разуме шта сте изговорили или, пак, добија панични напад јер нити зна како да се претвори у уво, нити жели да постане уво. Избегавајте иронију и сарказам. Вашу иронично изговорену опаску да уживате када дете лупа вратима, ученик са аутизмом схватиће буквално. Иако вам то не изгледа учтиво, радије кажите: „Дај ми књигу“, него „Да ли би могао да ми даш књигу?“ Ако ваш налог није експлицитан, дете са аутизмом помислиће да га питате да ли он може (тј. има способност) да вам да књигу. Ако нудите избор, нека ваша понуда буде што конкретнија. „Да ли би волео да црташ црвеном или плавом оловком?“ много је боља опција него питање: „Којом би бојицом волео да црташ?“ Имајте у виду да деца са аутизмом боље реагују на визуелну него на слушну информацију. Према томе, ако дете уме да чита, добро би било да му напишете своје захтеве.

6. Преусмерите стереотипе

Ограничена интересовања, стереотипије и ритуали саставни су део клиничке слике аутизма. Извесни стереотипи у понашању никада неће нестати. По правилу, стереотипије не треба забрањивати већ преусмеравати. То је могуће само ако детету понудимо другу активност, врло сличну његовом стереотипу, која ће имати социјално прихватљиву форму. Дешава се, на пример, да дете хода тачно одређеном путањом по учиниоци. Можемо да направимо од итисона кружне облике које ћемо поређати у непосредној близини његове путање и тражити да хода газећи по кружним формама. Ако дете има неки стереотипни покрет телом, можемо осмислити игру у којој ће се тај покрет користити у комбинацији са неким другим, сличним покретом. Овакве активности се могу лепо уклопити у наставу физичког или музичког васпитања. Ако у току одређеног часа немамо могућности за реализацију наведених активности, евентуалну појаву стереотипија треба игнорисати.

Нека деца имају отпор према променама, а свака промена рутине изазива страх. Ако нашу уобичајену активност у дворишту морамо да изменимо због лошег времена, онда би што пре у визуелном распореду требало заменити картице како би се дете навикло на новонасталу ситуацију. У извесним случајевима, деца са аутизмом пружају отпор према променама које су свакодневне и које чине саставни део школских активности, као што је одлазак у физкултурну салу. У том случају потребно је да више пута у току претходног часа кажемо да ће следећи час бити одржан у физкултурној сали прецизирајући колико је времена остало до завршетка часа. Нпр. можемо рећи да за десет (пет, три...) минута почиње час физичког. Иако деца са аутизмом често немају концепт метричког времена, свакодневним понављањем наведених активности постепено се навикавају на правилну употребу термина којима се одређује трајање. Оријентација у времену лакше ће се постићи ако користимо тајмере или пешчане сатове. Уколико је дете изразито анксиозно приликом преласка из једне у другу просторију, треба му дозволити да са собом понесе омиљену играчку или неки други предмет за који је нарочито везано.

Ако ученик са аутизмом има уска и ограничена интересовања, њих би требало искористити као потенцијал за усвајање наставних садржаја из различитих предмета. Ако је, на пример, ученик фасциниран животињама и ако има снажан отпор према математици, онда ћемо таблицу множења обрађивати задацима следећег типа: „Ако у седам кавеза има по три мајмуна, колико има укупно мајмуна?“ На сличан начин могу се обрађивати граматика, ликовно васпитање итд.

Повремено се ученику са аутизмом могу дозволити омиљене активности у форми награде или као део процеса учења. Тада се, међутим, суочавамо са проблемом временског ограничавања такве активности. Због тога је потребно да се одреди правило у погледу трајања одређене активности. Добро је да дете у сваком тренутку зна колико му је преостало времена за омиљену активност. То се постиже употребом тајмера који визуелно приказују проток времена. Иако су врло једноставни уређаји, тајмере је понекад тешко набавити у нашој средини. Уместо тога, могу се користити пешчани сатови различите величине.

7. Поставите јасна социјална правила

Деца са аутизмом не поштују ни најосновнија правила понашања. Имајте у виду да се не ради о невоспитању, већ о неразумевачу социјалних правила. Ако ученик са тежим обликом аутизма не показује интересовање за друге особе, потребно је да га постепено укључимо у интерактивну игру. То је најбоље учинити на часу физичког васпитања тако што ћемо организовати наизменичне активности. Деца са високофункционалним аутизмом имају већи капацитет за разумевање социјалних правила, али их не могу усвојити спонтано. Корисно средство за прихватање правила понашања јесу тзв. социјалне приче. Ове приче се пишу за сваку конкретну ситуацију, а могу бити презентоване и у сликовној форми. У причи се описује одређена ситуација, како се протагонисти приче осећају и шта би се могло десити.

8. Помозите ученику са аутизмом да се избори са сензорним проблемима

Деца са аутизмом не могу да игноришу небитне сензорне стимулусе и да разликују важније и мање важне информације. Зато је потребно да са плафона уклоните све висеће елементе, а са зидова и паноа све цртеже, графиконе и друге визуелне садржаје који се не користе свакодневно. Алтернативно, визуелна средства се могу прекрити и приказивати само када је то неопходно. Учиниоца не би требало да буде у непосредној близини улице. Ученик са аутизмом треба да седи у предњем делу учионице, удаљен и од прозора и од врата, како би опажао што мање непотребних стимулуса. Сто за којим седи дете не би требало да буде обојен јарким бојама. На столу треба да се налази само оно што је тренутно потребно за рад.

Нека деца са аутизмом изузетно су осетљива на звукове одређене фреквенције. Ова деца најчешће покривају уши рукама. Ако дете виче или на други начин прави галаму, могуће је да му смета околна бука коју покушава да маскира звуцима које само производи. Оваквој деци треба дозволити да се привремено изолују. У ту сврху се могу користити ниски паравани, који не заузимају много простора, слушалице и антифони. Ако се дете плаши одређеног звука (нпр. дела неке песме), можете снимити такву песму и пуштати је сваког дана тако што ћете интензитет тона подесити испод границе чујности, постепено га појачавајући до прихватљивог нивоа.

Деца са аутизмом могу имати снажне негативне реакције на трепћуће светло. Ако сте убеђени да светло не трепери, вероватно грешите. Реч је о томе да ни ви ни друга деца не можете опазити оно што опажају нека деца са аутизмом. Да бисте избегли треперење светла, користите увек нове сијалице, избегавајте употребу флуоресцентног светла, а уместо компјутера користите лаптоп. Посаветујте родитељима да затраже савет офталмолога у вези са евентуалном куповином ИРЛЕН наочара са обојеним филтерима. Ако дете уме да пише, избегавајте папир интензивно жуте боје. Бели папир, који се у нашим школама најчешће користи, такође није најбоље решење за децу са аутизмом. Уместо тога користите сиви, светлоплави или светлосзелени папир.

Нека деца са аутизмом не подносе поједине тактилне стимулусе. Уверите се да им не смета текстура одеће или наставног средства. Не додирујте их.

Извесни облици понашања (љуљање, окретање округ, пењање по столовима, повишена покретљивост итд.) упућују на могућност да је детету са аутизмом потребна интензивнија сензорна стимулација. Овој деци је потребно дозволити да повремено учествују у моторичкој активности, најбоље у виду награде за извршени задатак. Осим тога, детету које је стално у покрету потребно је дозволити да носи испуњени прслук, будући да снажан притисак обезбеђује неопходну стимулацију. Ношење испуњеног прслука требало би ограничити на временски интервал од двадесет минута. Искористите часове физичког васпитања за стимулацију љуљањем. Дете може да се љуља на љуљашци или на великим лоптама за пилатес лежећи на стомаку, при чему масирамо леђа кружним покретима у смеру казаљке на сату. Нека деца ће уживати ако их увијемо у струњачу и благо котрљамо. Искуство показује да се током љуљања и лежања у струњачи боље учи говор него током уобичајених активности у учионици.

9. Укључите друге ученике у систем подршке

Осталој деци из разреда објасните зашто се ученик са аутизмом понаша на одређени начин. Мотивишите их да учествују са њим у интерактивној игри. Искористите прилику када се организује излет или нека друга ваннаставна активност да одредите децу која ће бити задужена да помажу детету са аутизмом. Деца се бирају само ако се добровољно пријаве. Посебно ћете истаћи њихову улогу ако им доделите неки беџ или траку са натписом који указује на њихову функцију. Тиме, не само да помажемо детету са аутизмом, већ и код осталих ученика развијамо одговорност, толеранцију и самопоштовање. Посаветујте се са дефектологом у вези са формирањем „круга пријатеља“ и других облика вршњачке подршке.

ИЗБОР ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА ЗА ДЕЦУ СА ПОРЕМЕЋАЈИМА АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

Ученик са аутизмом који има очувану интелигенцију и релативно добре комуникационе способности, моћи ће да усваја наставне садржаје као и деца из опште популације под условом да се обезбеди висок степен индивидуализације наставе. Уколико се индивидуализацијом наставе чак ни на основном нивоу не могу постићи одговарајући образовни ефекти, потребно је приступити изради индивидуалних образовних програма. Посебан изазов за наставнике представљају ученици са тешким облицима аутизма. Са њима се често ништа не ради или се, пак, прави прећутни договор између наставника и родитеља да ће се прелазна оцена „зарадити“ механичким усвајањем основних чињеница (формула, образаца, закона...). Огромна енергија уложена у механичко памћење непотребних садржаја може се целисходније искористити прилагођавањем прописаних образовних стандарда. Никада не инсистирајте на томе да ученици са аутизмом меморишу садржаје који су изван способности њиховог разумевања. Ако дете са аутизмом никада не научи да пише или да чита, ви за то нисте одговорни. Уколико, пак, приморавате дете са аутизмом, које нема одговарајуће когнитивне способности, да пише или да чита, бићете одговорни за могуће последице таквих активности.

Избор активности, понуђених у опису образовних стандарда, треба заснивати на познавању конкретног ученика са аутизмом. Отуда наведено решење треба схватити само као могући предлог за избор образовних стандарда који се могу примењивати у раду са децом са аутизмом.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

Деца са високофункционалним аутизмом могу имати изразите потешкоће у остваривању појединих захтева са основног нивоа образовних стандарда, а да при томе у неким другим областима достигну напредни ниво знања, вештина и умења. Избор образовних стандарда за ову децу зависиће од индивидуалних профила њихових капацитета и ограничења. Много је већи изазов избор адекватних образовних стандарда за децу са аутизмом која немају очуване интелектуалне способности. На базичном нивоу образовних стандарда описана су темељна знања и вештине неопходни за сналажење у животу и за наставак школовања. Сасвим је извесно да многа деца са аутизмом не могу да достигну стандарде основног нивоа, па је потребно извршити њихов избор. Од наставника се очекује да, приликом избора предложених стандарда, има у виду сасвим конкретног ученика. Отуда напомене које следе треба разумети само као опште упутство приликом избора образовних стандарда за децу са аутизмом. Наставник одређеног предмета који закључи да ученик не може да достигне ниједан од предложених образовних стандарда за крај обавезног образовања, треба да изабере образовне стандарде обухваћене првим циклусом образовања.

Друштвене науке

Особе са аутизмом очуваних интелектуалних способности обично су врло заинтересоване за чињенице, тако да нека деца са Аспергеровим синдромом могу изузетно добро познавати појмове, догађаје и личности из националне и опште историје. Упркос понекад супериорном познавању чињеница, ова деца немају аналитичке вештине потребне за тумачење историјских догађаја. Такви ученици не могу, на пример, разумети да одређене појаве могу различито да се тумаче. У савладавању наставног градива посебну пажњу треба да поклањамо историјским информацијама датим у форми историјске карте, табеле или графикана. С друге стране, ученици са типичним аутизмом, снижених интелектуалних способности, имају значајна ограничења у способности разумевања историјских догађаја. Неки од ових ученика моћи ће да препознају и именују фотографије знаменитих историјских личности и да препознају историјски догађај на основу презентованог визуелног садржаја (макете, документарног снимка, играног филма и сл.). Ако ученик не може да усвоји знања базичног нивоа, приступа се изради индивидуалних образовних програма.

БЛАЖЕ СМЕТЊЕ У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У овој публикацији под блажим сметњама у менталном развоју подразумевамо стање лаке интелектуалне ометености. Сваки облик интелектуалне ометености карактеришу значајна ограничења у интелектуалном функционисању и адаптивном понашању. Наведена ограничења настају у развојном периоду, тј. до 18. године живота. Највећи број деце са интелектуалном ометеношћу има блаже сметње у менталном развоју. Ова деца имају успорен развој когнитивних, говорно-језичких, моторичких и социјалних способности, што у многим случајевима постаје очигледно тек у млађем школском узрасту. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају исте физиолошке, емоционалне и социјалне потребе као и сва друга деца. Међутим, ова деца ступају у животну утакмицу са лошије развијеним адаптивним способностима од вршњака из опште популације. Многе карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју могу се разумети само унутар друштвеног контекста. Приликом навођења заједничких карактеристика ове деце треба имати на уму да је реч о изузетно хетерогеној популацији. Стога је нереално очекивати да ће се свако појединачно дете уклопити у општи приказ лаке интелектуалне ометености који наводимо у овом тексту.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу пролазе кроз исте фазе сазнајног развоја као и деца из опште популације, али нешто споријим темпом. Осим тога, ова деца не достижу највише нивое формалних логичких операција. Њихово је мишљење конкретно тако да се радије фокусирају на очигледне карактеристике предмета, појава или бића него на нека мање видљива, апстрактна својства. Из истих разлога, ова деца ће лакше разумети актуелна догађања него догађаје из прошлости или хипотетичке ситуације у будућности.

ПАЖЊА

Ученици снижених интелектуалних способности, по правилу, имају краткотрајну пажњу. Неуспех у учењу, бар једним делом, може се објаснити и тиме што деца не поклањају довољно пажње постављеном задатку. Осим тога, ова деца имају и мањи обим пажње, тј. не могу истовремено да обрате пажњу на већи број релевантних стимулуса. Некада усмеравају пажњу на мање битне аспекте задатка, занемарујући при томе најважније информације.

ПАМЋЕЊЕ

Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу тешко памте нове информације, а већ запамћене релативно брзо заборављају. Основни проблем ове деце јесте недостатак ефективне стратегије упамћивања. Посебно тешки за упамћивање јесу ментално и језички захтевни задаци.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Деца са блажим сметњама у менталном развоју имају успорен, а у неким случајевима и атипичан, говорно-језички развој у области артикулације, семантике, синтаксе и прагматике. Артикулациона одступања могу се испољити у облику омиције (изостављања гласова), супституције (замене једног гласа другим стандардним гласом) или дисторзије (измењене артикулације гласа као у случају „котрљајућег р“). На плану семантике, најизразитији проблеми односе се на ограничен вокабулар и недовољно познавање лексичких односа између речи. Синтаксичке конструкције могу бити врло специфичне, у складу са когнитивним функционисањем појединца. Највеће проблеме ова деца имају у домену прагматике, тј. правилног разумевања и употребе говора у социјалном контексту.

МОТИВАЦИЈА

Ако нека особа мисли да су за све успехе и неуспехе у њеном животу одговорни судбина, случај или други људи, кажемо да таква особа има спољашњи локус контроле. Насупрот томе, особе са унутрашњим локусом контроле сматрају да је највећи број позитивних и негативних догађаја у њиховом животу резултат њихове властите активности. Мала деца, без изузетка, имају спољашњи локус контроле. Сазревањем, она постају свесна последица својих активности. Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу задржавају спољашњи локус контроле. То се испољава у претераном ослањању на друге особе, у сталном очекивању неуспеха и у неприхватању одговорности за властито понашање.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу често се сусрећу са неразумевашем и неприхватањем унутар вршњачке групе. Услед искуства неуспеха и недовољно развијених адаптивних способности, ова деца се често повлаче из социјалних интеракција или их остварују на неприкладан начин. Проблеми у понашању могу да настану због тога што дете не прави разлику између адекватних и социјално неприхватљивих облика понашања, као

реакција на фрустрацију због неуспеха у школи или због тога што је дете научено да привлачи пажњу других ученика који га охрабрују да се понаша на непримерен начин. Осим тога, нека деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају тзв. дуалне дијагнозе, односно придружене психијатријске болести, које значајно утичу на њихово понашање и социјалну адаптацију.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју изискују прилагођавање приступа у наставном раду. Педагошке импликације су наведене оним редом којим су описиване њихове опште карактеристике.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Когнитивни развој не зависи само од личности и активности појединца, већ и од његовог окружења. Интелектуалну ометеност не можемо „излечити“, али можемо обезбедити повољне околности за учење у складу са дететовим потребама и могућностима. Наш је задатак да препознамо на ком се развојном нивоу налази ученик и да задатке прилагодимо његовим сазнајним способностима.

С обзиром на природу мишљења, увек треба користити конкретна наставна средства. Придржавајте се принципа очигледности, али имајте у виду то да превелик број наставних средстава такође омета процес учења. Апстрактне концепте треба преносити у мањем обиму, повезујући их са конкретним примерима. Научене садржаје увек треба повезивати са животним потребама ученика, са његовим искуством и могућностима њихове примене. Постављени циљеви морају бити краткорочни, а награде за успешно изведену активност тренутне.

ПАЖЊА

Задатак треба да буде презентован тако што ће се ученику предочити ограничен број стимулуса. Из задатка уклањамо све оне информације и стимулусе који су небитни за његово решавање. Ученику усмеравамо пажњу на најважније податке, критичне за решавање задатка. Охрабрујемо и подстичемо ученика да одржи пажњу на задатку, краткотрајним додиром или речима у императивном облику (пази, види, стани, спреми се...). Тежину задатака постепено повећавамо.

ПАМЋЕЊЕ

Ученици из опште популације спонтано организују информације како би их лакше упамтили. Деци са лаком интелектуалном ометеношћу можемо помоћи тако што ћемо груписати објекте које опажају и које би требало да упамте. Груписање може бити просторно (објекти који припадају некој класи сврставају се у скупове са јасно ограниченим линијама) или временско (прво се приказују објекти једне категорије, а затим се, после краће паузе, приказују објекти друге категорије).

Најчешћа грешка коју наставници праве јесте да ученику са интелектуалном ометеношћу презентују велики број информација у кратком временском периоду. Ученик може да упамти мањи број података, под условом да се информација више пута понови и илуструје конкретним примерима. Затражите од ученика да понови шта сте рекли или да, са неколико речи, опише кључне елементе научног садржаја. Помозите ученику да повеже новостечену информацију са властитим искуством (нпр. „Видиш, девојчица из ове приче зове се Маја, баш као што се и твоја сестра зове Маја“). Уверите се да ученик разуме оно што би требало да упамти.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Уколико ученик има било који поремећај говора и језика, затражите помоћ логопеда. Користите једноставне речи. Прилагодите своје излагање могућностима ученика. Повремено проверавајте да ли ученик разуме оно о чему говорите. Током излагања наставних садржаја користите макете, цртеже и слике. Избегавајте метафоричке изразе, идиоме и фразе. Реченице би требало да буду кратке. У раду са млађом децом користите увек исте термине уз постепено увођење синонима.

МОТИВАЦИЈА

Познато је да ништа не успева тако добро као успех. Ако ученик има нагомилано искуство неуспеха, престаће да се труди. Да би ученик са лакоћом интелектуалном ометеношћу био мотивисан за учење, морате му пружити шансу да успешно изврши задатак. У почетку постављајте само оне задатке за које сте сигурни да ће их ученик са лакоћом извршити. Ученика треба јавно похвалити за сваки тачан одговор и за сваки тачно извршени задатак. Од наставника се не очекује да похваљује ученика без икаквог разлога, већ да ствара ситуације у којима ће постојати разлог да га похвали. Тек када ученик стекне самопоуздање, можемо га научити како да реагује на неуспех.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Наставник треба да делује превентивно како ученик са интелектуалном ометеношћу не би испољио проблеме у понашању. Од почетка школовања треба неговати пријатну разредну атмосферу. Вршњачка едукација и други облици сарадничког учења имају позитиван утицај на прихваћеност деце са блажим сметњама у менталном развоју. Индивидуализован приступ овим ученицима омогућава им да стекну позитивна искуства у процесу учења. Тиме се развија њихово самопоуздање што умањује могућност појаве социјално неприхватљивих облика понашања. Непримерено понашање ових ученика често се погрешно тумачи. Импулсивност може бити резултат емоционалне незрелости а не свесне намере да се крше одређене норме понашања. Директан стил комуникације, коришћење колоквијалних израза и привлачење негативне пажње чести су код деце која потичу из одређених супкултурних слојева, као и код ученика који немају довољно развијене социјалне вештине. Наставник треба да затражи помоћ дефектолога у процесу креирања програма за развој социјалних вештина. Евентуална појава бизарног понашања могла би да укаже на дуалну дијагнозу, када се препоручује саветовање са дечјим психијатром.

ИЗБОР ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА ЗА ДЕЦУ СА БЛАЖИМ СМЕТЊАМА У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

Основни ниво знања, вештина и умења требало би да постигне најмање 80 одсто ученика. Треба имати у виду то да знања са основног нивоа нису увек мање сложена од знања са средњег или напредног нивоа. То се дешава због тога што су базичним нивоом обухваћена и нека темељна знања, неопходна за сналажење у животу, без обзира на ниво њихове сложености. Очекује се да би таквим фундаменталним знањима требало да овладају готово сва деца, укључујући и ону са лакоћом интелектуалном ометеношћу. Захтев да знање буде повезано са реалним животним ситуацијама посебно је значајан за децу снижених интелектуалних способности. У процесу избора образовних стандарда увек би требало имати на уму применљивост знања.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

Очекује се да ће готово сви, а најмање 80 одсто ученика, постићи основни ниво образовних стандарда за крај обавезног образовања. Ученици са лако м интелектуалном ометеношћу често не достижу ни основни ниво образовних стандарда. У овом тренутку не постоје формулисани стандарди четвртог нивоа који би били прилагођени деци са когнитивним тешкоћама. Зато је потребно да се изврши избор међу постојећим стандардима. Никако не треба захтевати да ученик меморише податке или да ствара псеудопојмове како би привидно достигао задати ниво знања. Увек се треба враћати на стандарде предвиђене за крај првог циклуса обавезног образовања. Ученик са лако м интелектуалном ометеношћу треба да усвоји темељна знања, вештине и умења на крају основне школе, а то ће бити могуће само ако добије употребљиво знање у складу са својим могућностима. Понуђени избор образовних стандарда базичног нивоа треба разумети само као општи предлог који ће сваки наставник додатно конкретизовати у складу са могућностима и образовним потребама ученика који има блаже сметње у менталном развоју.

Друштвене науке

Ученик са блажим сметњама у менталном развоју може да именује и да разликује основне временске одреднице; да именује мањи број значајних појава из националне и опште историје; да на основу сликовних историјских извора препозна одређену историјску појаву, догађај или личност, као и да препозна једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми слике.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ СИНДРОМ (ХИПЕРАКТИВНОСТ)

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хиперкинетички или хиперактивни синдром са поремећајем пажње (АДХД) најчешћи је ментални поремећај код деце. Јавља се као последица неравнотеже између одређених хемијских супстанци у мозгу. Неравнотежа између ових супстанци може значајно да утиче на понашање детета, расположење, размишљање и пажњу. Поред детета, последице осећа и породица, у којој се јавља значајно повећан ниво стреса, као и учестала депресија.

Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње присутан је код три до десет одсто школске деце, а три пута је чешћи код дечака него код девојчица. Јавља се у првим годинама живота, а дијагностикује се најчешће при поласку детета у школу.

Дете са овим проблемом у сталном је покрету, узнемирено је, са изразито краткотрајном пажњом. Не може да истраје у започетим активностима. Прекида још незавршену активност како би отпочело нову, па и њу напустило недовршену. Хиперактивно дете би све да види, да додирне, привуче. Све што чује – оно би да види, без икакве селекције или скале вредности која би неким садржајима дала предност а неке занемарила. И најмањи шум или догађај привлачи дететову пажњу и одвлачи га од задате активности. Дете са хиперактивним проблемом не успева да прати упутства и не сналази се у групи и групним правилима. Није свесно свог проблема и не може да објасни своје понашање.

Хиперкинетички или хиперактивни поремећај карактеришу ири основна симптома.

1) *Хиперактивност*. Дете је у сталном покрету, врпољи се, устаје и шета по одељењу, не може да седи када ситуација то од њега захтева, претерано трчи, пење се у ситуацијама у којима је то неодговарајуће, често има проблем да се тихо игра, претерано прича.

2) *Импулсивност*. Даје одговоре исхитрено и непромишљено и пре него што се доврши питање, има проблем да сачека да дође на ред, често прекида друге (упада у разговор или игру).

3) *Поремећај пажње*. Тешко одржава пажњу на задацима или у игри, не обраћа пажњу на детаље и често прави грешке у изради задатака (које нису производ незнања), често не може да следи ни директне инструкције и не успева да доврши задатке или своје обавезе, има тешкоће у самосталном организовању задатака и активности, често избегава да започне рад на задацима који изискују трајнији напор, губи ствари и школски прибор, заборавно је у дневним активностима, лако га ометају спољашњи стимулуси.

Уколико се симптоми не лече правовремено и на одговарајући начин, могу имати велики утицај на смањење квалитета живота детета и његове околине. Код детета са АДХД-ом најчешће се јавља лош успех у школи, који је често знатно испод нивоа његових интелектуалних могућности, осећање усамљености и недостатак самопоуздања, неуспех у дружењу са осталом децом, неуспех у покушајима да се укључи у додатне школске и ваннаставне активности. Преко 50 одсто деце са овим проблемом не може да прати редован наставни план и програм, па се укључују у додатне часове за савладавање школског градива. Такође, испитивања показују да 35 одсто деце напусти школу, а само пет одсто стекне факултетско образовање. Уколико деца нису обухваћена одговарајућим третманом, проблеми се настављају и у адолесценцији, као и у одраслом добу.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ У ТУМАЧЕЊУ УЗРОКА ПРОБЛЕМА

Погрешно је веровање да су деца са АДХД-ом лења и незаинтересована. Проблеми ове деце директно утичу на смањење посвећености и истрајности у активностима, што је посебно уочљиво у изради школских и домаћих задатака. Деца са овим проблемом често не могу да разумеју и запамте дате инструкције, не могу да изразе мисли на разумљив начин те да самостално усмере пажњу и одрже је на задатим активностима; имају озбиљнијих потешкоћа у писању и читању услед чега лако одустају и постају незаинтересована. Отуда је осмишљена и структурирана подршка одраслог неопходна.

Често се верује да је недостатак дисциплине у породичном окружењу главни „кривац“ за настанак овог поремећаја. Истраживања показују да су неадекватне васпитне мере заправо последица а не узрок овог поремећаја. Услед бројних проблема са којима се свакодневно сусрећу, родитељи ове деце често имају неадекватне и непримерене реакције. Усвајање ефикаснијег начина васпитања омогућиће разрешавање бројних проблема и отклањање многих тешкоћа деце са овим проблемом.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Због проблема са пажњом, дете са АДХД-ом треба да седи близу наставника, са што мање предмета на радној површини стола, као и у видном пољу. Наставник је тада у могућности да лакше прати и усмерава рад детета.

Наставне активности и задаци морају бити разноврсни. Активности које изискују мировање треба смењивати активностима које изискују кретање. На прве знаке умора (када дете почиње да прекида рад, да се врпољи, прича и сл.), неопходно је променити активност, односно дати детету задужење које ће му задовољити потребу за кретањем.

Када се суочи са сложеним задацима (када треба да препише текст и одговори на питања или да изврши неку рачунску операцију), дете са АДХД-ом не успева да запамти упутства, не може да се сети редоследа радњи и тачног решења задатака. Због тога је важно давати краће задатке које дете може да обави у кратком временском року. Дуже и сложеније

текстове и задатке треба делити на више мањих целина. У задацима треба смањити број захтева (да их не буде више од три).

Примереније је примењивати усмено испитивање, кратким питањима, што ређе у групи. Понекад деца са овим синдромом испољавају смањену координисаност у покретима, нарочито када су у питању сложене активности. Потешкоће се посебно јављају у писању и цртању, где деца са АДХД-ом имају проблем да организују различите покрете по утврђеном редоследу. Зато је потребно да наставник, у складу са могућностима конкретног детета, продужи време за израду задатака писаним путем.

Проблематично понашање биће ређе уколико дете може да предвиди активности, па је важно активности најављивати и држати се предвиђеног распореда.

Дете са АДХД-ом не би требало укључивати у активности које нису структурисане, добро организоване и које се врше без надзора одраслог. Такође, требало би избегавати такмичарске активности, као и активности у већим групама које се одвијају по сложенијим правилима.

КОМУНИКАЦИЈА

Детету са овим проблемом неопходно је обраћати се јасним, кратким и недвосмисленим реченицама. Из упутстава и налога треба избацити све непотребне изразе. Веома је корисно тражити од детета да понови захтев како би се проверило разумевање. Дете може да запише упутства, али је при томе потребно проверити исправност записаног. Такође, захтеви треба да буду прилагођени могућностима детета – не тражити од њега нешто за шта је унапред јасно да не може да реализује. На пример, тражење од ученика да седи и решава задатке двадесетак минута или да чека да наставник или родитељ заврши започети разговор са другим лицем, сигурно ће довести до непожељног понашања. Захтеве, упутства и објашњења требало би давати у ситуацијама у којима нема других стимулуса који би детету одвлачили пажњу. И правила која се постављају треба да буду јасна и једноставна, и пожељно је да буду видно истакнута. Уколико желимо да нас дете разуме и реализује захтев, треба избегавати формулације типа „ако–онда“. У постављању услова пожељна је формулација „када–онда“. Међутим, уколико детету том приликом задамо неколико захтева истовремено, врло је вероватно да неће моћи да их реализује (нпр. да препише текст са табле, уради задатке и сачека да наставник прегледа).

Ако дете почне на часу да се непримерено понаша, може се и невербалним ставом зауставити у неодговарајућој активности (стати поред њега, ставити му руку на раме, узети му свеску и погледати је и сл.). Корисни су и унапред договорени сигнали за умиривање (пуцкање прстима, картице у боји или са сликама и сл.).

ПОХВАЛЕ, НАГРАДЕ И КАЗНЕ

Због своје импулсивности, дете са овим проблемом не размишља о ономе што ради у одређеном тренутку. Не може да предвиди последице својих поступака. Због тога доводи у опасност и себе и друге. Склоно је да поступа увек на исти начин иако је за сличне поступке раније било кажњавано. Дете нема намеру да лоше поступа – оно зна како би требало да се понаша у одговарајућој ситуацији, али без помоћи одраслог не може да спроведе одговарајућа правила понашања. Због тога је неопходан системски рад одраслог на развијању прво спољашње, а затим и унутрашње мотивације.

Ако се дете прихватљиво понаша, треба га наградити. Ако желимо да одустане од непримереног понашања, које није опасно ни по њега ни по друге, треба да игноришемо такво понашање. Уколико се дете понаша непримерено и доводи у опасност и себе и друге, казна је неопходна. При томе треба имати на уму да ће одрасли, с обзиром на дететова честа неодговарајућа понашања, прибегавати све чешћим и строжим казнама, које неће имати ефекта. Такође, претерано кажњавање ће довести до тога да дете пажњу усмерава на избегавање казне а не на пожељне облике понашања.

Под наградама се не подразумевају само слаткиши, играчке и слично. Награде су и пажња коју одрасли посвећује детету када се адекватно понаша, наклоност и уважавање које испољава, као и давање могућности детету да обавља за њега пријатне активности. Дете треба наградити чим се примерено понаша. У пракси је често обрнут случај. Наставник пажњу усмерава на дете са овим проблемом када жели да га опомене, подсети на задатак и усмери на задату активност. Како дете настави да ради започето, наставник пажњу усмерава на неког другог. И тако се проблем наставља.

Подстицаји треба да буду за дете значајни. Похвале не треба давати уопштено, као у примеру „браво“, „ово си одлично урадио/урадила“ и слично. Дете неће моћи да разуме на шта се похвала конкретно односи.

С обзиром на то да се дете са АДХД-ом лако засити сваког понављања, награде би требало често мењати. Дете треба хвалити и због уложеног труда, а не само због оствареног резултата.

Дете са овим проблемом често доживљава неуспехе и критике наставника и родитеља, па може да створи слику о себи као о неспособном и лошем детету. Уколико се проблему не приђе системски и правовремено, дете са АДХД-ом може да развије поремећаје у понашању.

Коришћена литература:

1. AAIDD (2011). *Intellectual disability: Definition, classification, and system of support (11th ed.)*, AAIDD, Washington, DC.
2. Beirne-Smith, M., Ittenbach, R. F., Patton, J. R. (2002). *Mental retardation (6th ed.)*, Merrill Prentice Hall, Ohio.
3. Fernández, J. M. G., Cobacho, J. P., Adelantado, P. P. B. (2005). *Discapacidad intelectual: Desarrollo, comunicación e intervención*, CEPE, Madrid.
4. Глумбић, Н. (2010). *Ограсле особе са аутизмом*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
5. Graziano, A. M. (2002). *Developmental disabilities: Introduction to a diverse field*, Pearson Education Company, Boston.
6. Губерина Абрамовић, Д. (2008). *Приручник за рад с ученицима с посебним потребама интелектуалног разредног наставу у основној школи*, Школска књига, Загреб.
7. Хана, Ј. (2007). *Подришка у учењу деце са посебним потребама из сектора аутизма: Практичан водич за родитеље и особље у редовним школама и вртићима*, Републичко удружење за помоћ особама са аутизмом, Београд.
8. Јапунца Милисављевић, М. (2008). *Методика наставе математике за децу омеђену у интелектуалном развоју*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
9. Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006). *Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања*, Просветни преглед, Београд.
10. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2009). *Обавезни стандарди за крај обавезног образовања*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
11. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (математика)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
12. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (природа и друштво)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
13. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (српски језик)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
14. Moog, J. (2002). *Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum: A practical resource of play ideas for parents and carers*, Jessica Kingsley Publishers, London.
15. СЗО (1992). *ИЦД-10 Класификација менталних поремећаја и поремећаја понашања*, ЗУНС, Београд.
16. Федели, Д. (2007). *Хиперактивно дете*, Евро-Giunti, Београд.
17. Ковачевић, Ј. (2007). *Дете са посебним потребама у редовној школи*, Учитељски факултет, Београд.

7. ПЛАНИРАЊЕ ЦИЉЕВА, ЗАДАКА И АКТИВНОСТИ

Савремена концепција наставе треба да омогући ученику конструкцију знања, односно процес активне изградње употребљивих знања и умења. То подразумева властити напор ученика, његово мишљење и активност. У савременом наставном процесу акценат више није на преносу информација, већ на стварању услова и могућности ученицима за самосталну конструкцију знања. Нагласак би требало да буде на процесу учења, улози и активностима ученика и исходима тог процеса. Каквог ће квалитета бити исход наставе, зависи од квалитета организације наставе/учења. У њеном току морају бити ангажовани виши мисаони процеси, који омогућавају ученику да разуме и интерпретира чињенице, примени научено знање у свакодневним животним ситуацијама, изводи закључке и аргументовано их образлаже и слично. Најчешћа смерница о томе које мисаоне активности и на који начин се развијају у школи садржи Блумова таксономија у когнитивном домену.

Бенџамин Блум са сарадницима креирао је таксономију циљева васпитања и образовања у три подручја: **когнитивном** (нове информације, мисаоне активности), **афективном** (осећања, склоности, интересовања, вредности) и **психомоторном** (физичке и перцептивне активности и вештине). Циљеве и исходе у когнитивном подручју разврстао је у шест основних категорија, које су хијерархијски уређене (према нивоу апстраховања), а то су: **знање, схватање, примена, анализа, синтеза и евалуација**. У доњој табели су дати нивои са примерима мишљења и типовима активности којима се ови различити мисаони процеси ангажују.

Компетенција	Демонстрирана знања и вештине	Активности којима се проверава оствареност исхода на датом нивоу
Знање	опажа, именује информације; зна датуме, податке, места, зна главне идеје	дефиниши, наведи, опиши, идентификуј, покажи, означи, изабери, испитај, именуј и сл.
Схватање	разуме информацију; преводи из једног у други контекст; интерпретира податке, упоређује, разликује; уређује, групише, открива узроке, предвиђа последице	резимирај, опиши, интерпретирај, повежи, процени, дискутуј, прошири
Примена	користи информације; користи методе, појмове, теорије у новим ситуацијама; решава проблеме користећи усвојене вештине или сазнања	примени, демонстрирај, покажи, реши, испитај, преобликуј, класификуј, експериментиши, истражи
Анализа	одређује структуру; организује делове; препознаје главни смисао; идентификује елементе	анализирај, издвој, уреди, објасни, класификуј, подели, упореди, изабери
Синтеза	користи старе идеје за стварање нових; генерише из датих података; повезује знања са другим областима; предвиђа закључке/закључује	замени, направи план, предвиди, формулиши, припреми, уопшти, поново напиши

Евалуација	упоређује, утврђује сличности и разлике између идеја; процењује вредност теорија и излагања; бира на основу рационалних аргумената; утврђује вредност података; препознаје субјективност	процени, одлучи, оцени, провери, тестирај, измери/одмери, предложи, изабери, просуди, објасни, закључи, резимирај
------------	--	---

Бројни аутори су разматрали и проверавали ваљаност хијерархијских структура Блумове таксономије у когнитивном подручју. Међу њима су и Андерсон и Кратвол, који су проширили таксономију комбинујући когнитивне процесе и димензије знања. Управо оваква таксономија може да олакша наставницима планирање наставе, односно прецизније формулисање циљева и операционализацију исхода.

Ова ревидирана таксономија подразумева две димензије сазнавања:

- **знање** – *знање чињеница; знање појмова и структуре појмова* (концептуална знања); *знање поступака и процедура* (процедурална знања), и *свесћ о сазнајним процесима, као и учење сазнајних процеса потребних за сазнавање других знања* (метакогнитивна знања);
- **когнитивне процесе.**

Користећи ову таксономију у планирању наставе кроз планирање циљева наставне јединице, наставник ће много јасније усмеравати сазнајне процесе које жели да ангажује код ученика, као и врсте знања којима ученик треба да овлада у процесу учења. Такође, ова таксономија омогућава наставнику да проверава оствареност циљева и исхода, као и да планира и реализује праћење и оцењивање напредовања ученика.

Много је лакше проверавати квалитет и прецизност осмишљених циљева наставних јединица у односу на ову таксономију. Као што је познато, сврха одређивања циљева часа јесте да се прецизно дефинише шта је то што ученик треба да научи на датом часу. У доњој табели су дати примери нејасно формулисаних циљева, који неминовно доводе до проблема у планирању, достизању и вредновању квалитета образовних постигнућа ученика.

Нејасно дефинисани циљеви часа	Нејасно дефинисани исходи часа	Експлицитно и конкретно дефинисани циљеви часа	Експлицитно и конкретно дефинисани исходи часа
➤ Усвајање знања о важним догађајима из савремене историје Србије	➤ Ученици ће знати важне догађаје из савремене историје Србије	➤ Усвајање знања о пет главних догађаја из савремене историје Србије	➤ Ученици умеју да наведу пет главних догађаја из савремене историје Србије

Да би час био успешно реализован, неопходно је избећи замке планирања превеликог броја циљева за један наставни час, као и нејасно или прешироко формулисаних циљева. Ако је нејасно шта је циљ часа, немогуће је проценити да ли је он реализован. Такође, неће бити јасно који су очекивани исходи тог часа. Зато при планирању и реализацији часова треба имати на уму:

- конкретно дефинисани циљеви часа;
- усклађеност циљева и стандарда постигнућа ученика;
- прецизно одређене активности ученика;
- разноврсност активности ученика;

- релевантност активности у односу на циљ;
- број предвиђених активности за реализацију циља;
- трајање активности;
- остварљивост циљева за предвиђено време активности.

При планирању наставних часова, наставник се, поред осталог, руководи и следећим питањима:

- Који је циљ/су циљеви часа? Који су очекивани ефекти/исходи?
- На које начине ће се циљ/циљеви остварити?
- Шта ученици раде на часу (које активности обављају)?
- У којој мери су активности ученика разноврсне и сврсисходне у односу на предвиђени циљ и ефекте?
- На које начине су уважена искуства ученика и ранија сазнања?
- На које начине се остварује повезаност са претходно наученим градивом из датог предмета?
- Шта може бити тешкоћа у реализацији припремљеног часа? Који се проблеми очекују?
- На основу којих активности/показатеља ће наставник знати да је одређени час успео?

ЛОГИЧКО И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Како би се ученици припремили да користе читав низ вештина и развију различите облике мишљења и понашања, како би могли да тумаче и повезују информације у смислене целине и идеје, које ће затим и практично примењивати, у настави морају бити заступљени и виши мисаони процеси.

Логичко мишљење користи логичка правила закључивања приликом решавања проблема, а то су:

- **дефинисање** појаве;
- уопштавање појаве – извођење општег из појединачног (**индукција и класификација**);
- закључивање о појединачном на основу општег (**дедукција**);
- **поређење** – утврђивање једнакости, разлика или сличности;
- **допуњавање целине** (комплементарност);
- **обртање процеса** (реверзибилност);
- разлагање на делове у циљу уочавања њиховог односа и склапање целине од делова (**анализа и синтеза**).

Критичко мишљење има све карактеристике логичког мишљења, али укључује и преиспитивање, процењивање и просуђивање или вредновање у односу на одговарајући критеријум.

Критичко мишљење је сложен мисаони процес, којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља се, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- има јасан циљ;
- може бити креативан, јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

Основа за развој *критичкој мишљења* је развој способности децентрације – сагледавање појаве са различитих аспеката (јавља се између 7. и 9. године и развија интензивно до 11. године).

Процес *критичкој мишљења* креће од неке идеје која се анализира, преиспитује, упоређује са другим сличним и супротним идејама; затим се заузима став о тој идеји или се формулише нова идеја.

Неопходно је да се у наставном процесу, у оквиру свих наставних предмета, од ученика захтева:

- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог одређене тврдње или против ње;
- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

ТЕХНИКЕ ПОДСТИЦАЊА МИШЉЕЊА У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ

Наведени примери само су неки од погодних техника које подстичу различите нивое мишљења. Примери предложених техника погодни су за примену у свим предметима, у свим фазама наставног процеса, као и на различитим типовима часова. Омогућавају индивидуализован и диференциран приступ, прилагођен различитим могућностима деце.

• Мозгалица	Слободно асоцирање на неку тему, идеју, појам, са циљем да се добије што више могућих начина за размишљање о њој; све се записује, без селекције.
• Коцкарење	У односу на извучени број ученици извршавају тражени захтев. 1. Опиши 2. Упореди 3. Повежи 4. Рашчлани 5. Примени 6. За/против
• Графичко представљање (Венов дијаграм)	Разврставање сличности и разлика између две или више појаве, чиме је омогућено организовање података у категорије
• Инсерт техника	Наведени примери захтева уз читање текста омогућавају метакогнитивни приступ учењу, као и повезивање претходно наученог. <ul style="list-style-type: none"> • Шта знам о тој теми? <i>означи +</i> • Шта је ново што сам сазнао/-ла? <i>заокружи</i> • Шта ме је изненадило и зашто? <i>означи *</i> • Шта ми је било посебно занимљиво? <i>означи !</i> • Шта ми је нејасно? <i>означи -</i>
• Читање са предвиђањем	Погодно за развој логичког и критичког мишљења

Метакогнитивном знању, о којем је било речи на претходним странама, не посвећује се довољна пажња у нашем образовном систему. Неопходно је у наставном процесу научити

ученике да управљају сопственим учењем, како би могли да размишљају о сопственим изборима, процењују њихову успешност, постављају циљеве за своје учење, као и свој даљи развој. Ученик са развијеном метакогницијом познаје себе, односно има свест о сопственим јаким и slabим странама у учењу. Поред тога, ученици који уче метакогнитивно могу да анализирају захтеве како би размотрили различите могућности у њиховом извршењу и умеју да образложе зашто су се одлучили баш за тај начин рада. У наставном процесу наставник може одговарајућим активностима да усмерава ученике да објасне задатак својим речима, да разговара са ученицима о томе шта све треба учинити у припреми рада на задатку, у току рада, и после завршетка, да дискутује шта је то што ученици уче лако, а шта не, и међусобно размењују шта су о себи ново научили у току израде задатка.

Кроз наведене примере питања, ученицима је омогућено метакогнитивно учење. Питања се односе на припрему за читање одређене лекције, а могу се примењивати и при најави нове наставне теме, одређеног садржаја или појма.

Пример метакогнитивних питања
Прочитај <u>наслов</u> , па одговори на питања:
• Шта мислиш шта је описано у тексту?
• Шта знаш о томе? Напиши/испричај.
• Шта би волео/-ла да сазнаш о томе? Напиши/испричај.
• Прочитај текст пажљиво.

ПИТАЊА, ЗАДАЦИ, НАЛОЗИ

Задаци се могу груписати у:

- *задатке отвореног типа*, као на пример: кратак одговор, допуњавање реченица одређеним речима, есеј, допуњавање табеле... и
- *задатке затвореног типа*: спаривање, двочлани (алтернативни) избор, вишеструки избор, ређање по задатом критеријуму, исправљање понуђених одговора и сл.

Приликом формулисања задатака спаривања, пожељно је дати један појам или више објашњења који ће остати неповезани, али то обавезно треба напоменути у самом захтеву.

Алтернативна питања могу се допунити захтевом да се, уколико је тврдња нетачна, напише тако да буде тачна, како би се избегао висок степен погађања.

У табели су дати примери задатака вишеструког избора који захтевају ангажовање сложенијих мисаоних процеса.

Примери задатака вишеструког избора	
Задаци уочавања сличности и разлика	<p>Заокружи слова испред тачних одговора.</p> <p>Издвој сличности између наведених живих бића: девојчица, пас, орао, штука.</p> <p>а) Сва наведена бића спадају у групу сисара.</p> <p>б) Сва наведена бића спадају у групу сваштоједа.</p> <p>в) Сва наведена бића крећу се у потрази за храном.</p> <p>г) Сва наведена бића живе на копненим стаништима.</p>

<p>Задаци уочавања узрока и последица</p>	<p>Заокружи слова испред тачних одговора. Од наведених активности људи издвој оне које доводе до нарушавања односа у природи. а) одлагање отпада у реку б) усвајање закона о заштити угрожених биљних врста в) постављање хранилица за животиње г) пошумљавање д) испуштање хемијских средстава у земљиште ђ) лов животиња у време њиховог размножавања и неговања младунаца</p>
---	---

Основна правила при формулисању задатака:

- задаци треба да буду граматички, правописно и стилски исправни;
- избегавати упитне реченице – не *Како...?*, већ *Опиши...* и *Објасни...*;
- користити речи које су добро познате ученицима;
- формулисати реченице (исказе) на нов начин, а не онако како су дати у уџбенику;
- ако се не може избећи негација, потребно ју је подвући или зацрнити;
- род и број у понуђеним одговорима у задацима са вишеструким избором треба да буду усаглашени са родом и бројем у основном исказу (*Заокружи слово испред тачног одговора или Заокружи слова испред тачних одговора*);
- једним задатком се испитује један појам;
- одговарање на једном задатку не сме да усмерава одговарање на другом нити да зависи од одговарања на друго питање;
- не постављати ученицима задатке „замке”, у којима се мере интелектуалне способности, а не знање;
- не формулисати задатке који су намењени трагању за оним што ученик не зна, односно што је недовољно обрађено;
- избегавати тривијалне задатке;
- поставити јасно упутство шта се од ученика тражи и како треба да одговори и дати му све елементе потребне за решавање задатка;
- задатке уредити по сложености или по сличности.

Питања, налози и задаци могу да траже од ученика:

- проналажење сличности и разлика између података, феномена, појмова;
- проналажење хијерархијски надређених и хијерархијски подређених појмова за појам који се учи;
- проналажење сопствених примера и илустрација за дати појам;
- класификовање неких појава;
- сумирање појединачних налаза и закључака;
- самостално вредновање неких чињеница (шта је важније а шта мање важно, шта је тачније итд.);
- ређање у неки смислени редослед (на пример логички, хронолошки);
- налажење синонима, сличних речи и антонима за термине којима су означени појмови у лекцији;
- одређивање кључних речи у лекцији или главних идеја у прочитаном тексту уз образлагање;

- самостално временско и просторно лоцирање неке појаве;
- навођење примера за практичну примену знања које се учи;
- успостављање просторних, временских и узрочних веза између конкретних појава, чињеница и догађаја.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Разговор са ученицима једна је од основних активности наставника, који се јавља у континуитету, у свим фазама наставног процеса. Без обзира на то које је све поступке наставник спроводио у процесу оцењивања – посматрање, усмено и писмено испитивање, тестирање, оцењивање ученичких радова, оцењивање домаћих задатака – са ученицима је неопходно разговарати о:

- планираним исходима и очекиваним постигнућима;
- ефикасним начинима наставе и учења којима ће се остварити дефинисани циљеви и исходи;
- критеријумима оцењивања;
- оствареним резултатима;
- начинима побољшања успеха и конкретним корацима.

Оцењивање у наставном процесу може бити:

- наставничко оцењивање ученика;
- заједничко оцењивање наставника и ученика;
- међусобно оцењивање ученика без учешћа наставника;
- самооцењивање ученика.

Што се процеса самооцењивања ученика тиче, у табели су дате само неке од тврдњи уз помоћ којих ученик може да прати и оцењује свој рад. Од изузетне је важности омогућити ученицима промишљање на ова и слична питања и на самим часовима, како би могли да развију метакогнитивне навике и оспособе се за самостално управљање процесом учења и напредовања.

Пожељно је да наставник са учеником продискутује резултат самопроцене и заједно са учеником планира даље кораке у раду.

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Знам шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом.				
Пре учења нове лекције размишљам о наслову и присећам се шта већ знам о томе.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација, самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављам питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

Ученицима је, без обзира на узраст, потребна подршка наставника у виду:

- указивања на оно што је успешно урађено у претходној фази рада;
- конкретног усмерења на оно што је још потребно да науче или ураде;
- сугестија о различитим начинима рада у наредној фази учења;
- подстрека када покажу напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања напредовања ученика треба избегавати честе, а недовољно прецизне и јасне повратне информације, као на пример: *Ниси се довољно поштрудио/-ла... Следећи пут у усменом одговарању мораш да будеш сигурнији/сигурнија... Ниси довољно знао/-ла о...* Оваква упутства треба конкретизовати и везати за одређени планирани циљ учења и исход или стандард постигнућа ученика, као и даље конкретне кораке које од ученика очекујемо. Ово је само један од могућих начина давања адекватне повратне информације ученику на његово, на пример, усмено одговарање: *Показао/-ла си да правиш разлику између повољног и неповољног утицаја човека на природу (основни ниво). За следеће одговарање треба да научиш основне мере заштите живе и неживе природе (средњи ниво)...* Управо у овом процесу размене наставник користи прилику да развије и ојача и метакогнитивне капацитете ученика, о чему је било речи у претходним поглављима.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацама и роковима са којима су сви упознати.

8. ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
1. УВОД	3	3	6
2. ПРАИСТОРИЈА	1	1	2
3. СТАРИ ВЕК	14	14	28
УКУПНО	18	18	36

9. МЕСЕЧНИ ПЛАНОВИ РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: СЕПТЕМБАР

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
1. УВОД	1.	Уводни час	утврђивање	фронтални	дијалогско-монологска	учбеник, радна свеска	
	2.	Прошлост	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.3.2.1.
	3.	Време	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла	ИС.1.1.1.; ИС.1.1.4.; ИС.1.2.5.; ИС.3.1.1.
	4.	Прошлост и време	утврђивање	индивидуални рад	дијалогска, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.1.; ИС.1.1.4.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.3.1.1.; ИС.3.2.1.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: ОКТОБАР		ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА					РАЗРЕД: ПЕТИ
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
1. УВОД	5.	Историја, наука о прошлости	обрада	групни рад, рад у паровима	текстуална	учбеник, радна свеска	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.;
	6.	Историја, наука о прошлости	систематизација	индивидуални	дијалoшка, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.;
	7.	Основне одлике праисторије	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла,	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.6.
2. ПРАИСТОРИЈА	8.	Основне одлике праисторије	утврђивање	фронтални	дијалoшко-монолошка	радна свеска	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.6.
	9.	Основна обележја Старога истока	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла, историјска карта	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.
3. СТАРИ БЕК							

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: НОВЕМБАР		ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА				РАЗРЕД: ПЕТИ	
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ БЕК	10.	Основна обележја Старога истока	утврђивање	групни рад	текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.
	11.	Култура народа Старог истока	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.5.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.
	12.	Државе, друштво и култура народа Старог истока	утврђивање	групни рад, рад у паровима	дијалогска, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.
	13.	Најстарији период грчке историје	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла, историјска карта	ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.3.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: ДЕЦЕМБАР		ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА					РАЗРЕД: ПЕТИ
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ ВЕК	14.	Најстарији период грчке историје	утврђивање	индивидуални рад	текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.2.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.2.5.
	15.	Грчки полиси-Спарта и Атина	обрада	фронтални	дијалошко-монолошка	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.; ИС.3.1.5.
	16.	Грчки полиси-Спарта и Атина	утврђивање	индивидуални рад	дијалошка, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.6.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.3.; ИС.3.1.5.
	17.	Праисторија, Стари исток и Стара Грчка	систематизација	фронтални	дијалошко-монолошка	учбеник, радна свеска, табла, историјска карта	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.1.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: ЈАНУАР

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ БЕК	18.	Грчко-персијски ратови и Пелопонески рат	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, табла, историјска карта	ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.
	19.	Грчко-персијски ратови и Пелопонески рат	утврђивање	индивидуални рад	дијалогска, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.2.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: ФЕБРУАР

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ ВЕК	20.	Грчка култура (религија, олимпијске игре, митологија)	обрада	фронтални	дијалошко-молошка	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.
	21.	Грчка култура (уметност и свакодневни живот)	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.
	22.	Грчка култура	утврђивање	индивидуални рад	дијалошка, текстуална	учбеник, радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.
	23.	Хеленистичко доба и његова култура	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, табла, историјска карта	ИС.1.1.8.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: МАРТ

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ ВЕК	24.	Стара Грчка и хеленизам	систематизација	Фронтални	дијалошко-молошка	учбеник, радна свеска, табла, историјска карта	ИС.1.1.8.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.
	25.	Постанак Рима	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла, историјска карта	ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.5.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.1.
	26.	Постанак Рима	утврђивање	групни рад	дијалошка, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.2.
	27.	Рим – светска сила старог века	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла, историјска карта	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: АПРИЛ

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ БЕК	28.	Рим – светска сила старог века	утврђивање	индивидуални рад, рад у паровима	текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.
	29.	Рим у доба царства	обрада	фронтални	дијалошко-монолошка	учбеник, табла, историјска карта	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.5.; ИС.3.1.2.
	30.	Рим у доба царства	утврђивање	индивидуални рад	дијалошка, текстуална	радна свеска	ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.5.; ИС.3.2.6.
	31.	Римска култура	обрада	фронтални	илустративно-демонстративна	учбеник, табла	ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.

МЕСЕЧНИ ПЛАН РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: ЈУН

ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ПЕТИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
3. СТАРИ БЕК	36.	Стари Рим	систематизација	фронтални	дијалогско-монологска	учбеник, радна свеска, табла, историјска карта	ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.1.

10. ПИСАНЕ ДНЕВНЕ ПРИПРЕМЕ ПО НАСТАВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Редни број: 1.	Наставна јединица: Уводни час	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање ученика са садржајем, планом и програмом рада у петом разреду; – упознавање ученика са уџбеником и радном свеском. 		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: дијалошко-монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Упознавање са ученицима и добродошлица у пети разред. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник представља садржај, план и програм наставе историје за пети разред. Разговара са ученицима о томе шта ће учити у петом разреду. – Наставник представља уџбеник и радну свеску за пети разред. Објашњава ученицима како да користе уџбеник и радну свеску у даљем раду. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да се подсети које су историјске садржаје учили у млађим разредима. Ученици наводе садржаје, а наставник записује у виду теза на табли. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 2.	Наставна јединица: Прошлост	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – разумевање појма прошлости; – упознавање начина и значаја проучавања прошлости; – разумевање појма историјских извора, класификације и коришћења извора. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.3.2.1.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици наводе које су историјске садржаје учили у млађим разредима из природе и друштва. – Наставник са ученицима разговара о томе шта је прошлост. Ученици кроз примере из свог живота (полазак у први разред, прво леговање са родитељима, и сл.) наводе шта је за њих прошлост. Наставник објашњава вишезначност појма прошлости. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава да је историја наука о прошлости људског друштва. Објашњава значај проучавања прошлости. Кроз мапу ума и илустрације у уџбенику приближава појам прошлости и историје као науке. – Наставник објашњава појам историјских извора, класификацију и основне одлике сваке групе историјских извора, као и места на којима се чувају. На основу слика из уџбеника показује којој групи припада одређени историјски извор. Ученици на основу слика из уџбеника препознају одређене историјске изворе и уочавају разлике између писаних, материјалних, усмених и аудио–визуелних извора, тако што их класификују у групе којима припадају. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици одговарају на питања из уџбеника на стр. 14. Читају одговоре, коментаришу са наставником и постављају питања. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Увод у историјске студије, белешке са предавања проф. Симе Ћирковића – М. Грос, Хисторијска знаност, Загреб 1980. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 3.	Наставна јединица: Време	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних временских одредница (деценија, век, миленијум); – упознавање са начинима рачунања времена у прошлости; – стицање знања о рачунању времена и одређивању деценија, векова и миленијума. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.1.; ИС.1.1.4.; ИС.1.2.5.; ИС.3.1.1.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник разговара са ученицима о значају рачунања времена у прошлости. Објашњава ученицима зашто је важно да знамо када се неки догађај одиграо. – Ученици наводе примере догађаја из своје прошлости и одређују датуме тих догађаја (рођење, полазак у први разред, ...). 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава шта је хронологија и ера. Наставник уз помоћ илустрација, графикона и ленте времена из уџбеника, објашњава појмове деценија, век, миленијум, ера. – Ученици уз помоћ ленте времена одређују трајање временских одредница и одређују ком миленијуму, веку и деценији припадају одређене године. – Наставник упознаје ученике са начинима рачунања времена у прошлости, како су Стари Грци и Римљани, као и муслимани и Византинци рачунали време. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да израчунају колико је времена протекло од важних догађаја из прошлости разних народа (Олимпијских игара, оснивања Рима, рођена Исуса Христа, преласка Мухамеда из Меке у Медину) до данас. Да године тих догађаја покажу на ленти времена и одреде ком миленијуму, веку и деценији припадају те године. Ученици читају одговоре, коментаришу са наставником и постављају питања. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Увод у историјске студије, белешке са предавања проф. Симе Ћирковића – М. Грос, Хисторијска знаност, Загреб 1980. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 4.	Наставна јединица: Прошлост и време	Тип часа: утврђивање
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање појма прошлости; – упознавање начина и значаја проучавања прошлости; – разумевање појма историјских извора, класификације и коришћења извора; – разумевање основних временских одредница (деценија, век, миленијум); – упознавање са начинима рачунања времена у прошлости; – стицање знања о рачунању времена и одређивању деценија, векова и миленијума. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.1.; ИС.1.1.4.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.3.1.1.; ИС.3.2.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална		Облици рада: индивидуални рад
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља наставне јединице Прошлост и Време кроз разговор са ученицима. Поставља им питања да ли су посетили библиотеку или музеј. Шта су тамо видели? Које врсте историјских извора се чувају на тим местима? У чему је значај проучавања времена? Како су поједини народи у прошлости рачунали време? 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да ураде вежбања у радној свесци на стр. 5–7. и стр. 9–11. – Ученици добијају задатак да одговоре на питања и ураде задатке индивидуално. – Након завршетка израде задатака ученици читају тачне одговоре, упоређују их, допуњују се и исправљају ако нису тачно урадили. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. – Ученици добијају домаћи задатак да направе пано на коме ће приказати неки значајан догађај из прошлости своје породице. Приликом израде паноа користиће различите историјске изворе: фотографије из породичног албума, писма, документе, сведочанства чланова породице (мама, тата, бака, дека...) и сл. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 5.	Наставна јединица: Историја, наука о прошлости	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним појмовима и методологијом историјске науке; – стицање знања о најважнијим историчарима епохе старог века; – разумевање поделе прошлости – периодизације; – оспособљавање ученика за самостално учење и истраживање. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.;		
Наставне методе: текстуална	Облици рада: групни рад, рад у паровима	
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник кроз разговор са ученицима објашњава значај историје као науке. Наставник упознаје ученике зашто су људи од најстаријих времена памтили и бележили догађаје из њихове прошлости. Објашњава који су задаци историчара. – Ученици кроз примере из свакодневног живота наводе у чему је значај проучавања прошлости. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученике делимо у две групе. Свака група има задатак да прочита једно поглавље из уџбеника. Прва група добија задатак да анализира поглавље Учитељица живота, а друга група Подела прошлости – периодизација. – Прва група има задатак да анализира најзначајније античке историчаре и да објасни у чему је њихов значај. Друга група има задатак да објасни поделу прошлости и одреди временске одреднице историјских периода на основу табеле и ленте времена у уџбенику. – Ученици у паровима читају и анализирају текст. Пишу тезе по којима ће на завршном делу часа излагати прочитано. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Представници група извештавају о садржају одељака које су прочитали. Остали ученици слушају, бележе и допуњују. – Наставник на табли бележи основне информације које ученици износе. – На крају часа кроз дискусију са ученицима наставник сумира резултате радионице. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Увод у историјске студије, белешке са предавања проф. Симе Ћирковића – М. Грос, Хисторијска знаност, Загреб 1980. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 6.	Наставна јединица: Историја, наука о прошлости	Тип часа: систематизација
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним појмовима и методологијом историјске науке; – стицање знања о најважнијим историчарима епохе старог века; – разумевање поделе прошлости – периодизације. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална	Облици рада: индивидуални	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља наставну јединицу Историја, наука о прошлости кроз технику асоцијација са ученицима. Ученици наводе различите асоцијације на појам историја, а наставник их записује на табли. Затим заједно кроз дискусију рашчлањују појам историја на историју као науку, историју као настави предмет, историју као раздобље прошлости људског друштва, историју као појам у свакодневном животу... – Ученици бележе вишезначне одреднице појма историја у својим свескама. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да ураде вежбања у радној свесци на стр. 15–18. – Ученици добијају задатак да одговоре на питања и ураде задатке индивидуално. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Након завршетка израде задатака ученици читају тачне одговоре, упоређују их, допуњују се и исправљају ако нису тачно урадили. – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 7.	Наставна јединица: Основне одлике праисторије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са временским оквирима праисторије; – разумевање основних одлика праисторије; – упознавање са основним одликама праисторијских култура на територији Србије. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.6.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник кроз разговор са ученицима обнавља поделу прошлости. Поставља питања: Како смо поделили прошлост људског друштва? Који је најдужи период људске прошлости? – Наставник упознаје ученике са поделом праисторије на камено и метално доба и временским трајањем периода праисторије. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава постанак човека и његов развој. Упознаје ученике о начину живота у праисторији, исхрани, стаништима, занимањима и најважнијим људским открићима. – Ученици анализирају илустрације из уџбеника, као и шеме и табеле и уз помоћ наставника долазе до закључака о најзначајнијим одликама праисторије. – Наставник упознаје ученике са најзначајнијим праисторијским локалитетима на простору Србије. Ученици на историјској карти уочавају места на којима су се развиле винчанска, старчевачка и култура Лепенског вира. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текст из уџбеника на стр. 28 Уметност на зидовима пећина. – На крају часа дискутују са наставником о уметности, веровањима и религијским представама праисторијског човека. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – П. Медовић, Од пећине до палате, Нови Сад 2003. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 8.	Наставна јединица: Основне одлике праисторије	Тип часа: утврђивање
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са временским оквирима праисторије; – разумевање основних одлика праисторије; – упознавање са основним одликама праисторијских култура на територији Србије. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.3.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.6.		
Наставне методе: дијалогско-монологско	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља наставну јединицу Праисторија кроз питања: како смо поделили праисторију? Које су основне одлике праисторије? – Ученици добијају задатак да наведу најважнија открића праисторије и да на географској карти Србије покажу праисторијске локалитете на територији Србије. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да попуне табелу из радне свеске на стр. 22. Наставник поставља питања о времену трајања, друштву, занимањима, оружју и оруђу, стаништима и открићима у периоду старијег и млађег каменог и металног доба. Ученици одговарају на наставникова питања, а затим записују тачне одговоре у оквиру табеле. – Ученици добијају задатак да прочитају текст из радне свеске на стр. 23 Одевање у праисторији. На основу прочитаног текста описују изглед смрзнутог човека из Алпа, названог Еци, тако што усмено и кроз разговор са наставником наводе основне карактеристике његовог изгледа. Затим записују одговоре у радној свесци. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају домаћи задатак да ураде питања и задатке у радној свесци на стр. 19–21. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 9.	Наставна јединица: Основна обележја Старога истока	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних одлика Старог истока; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили епоху Старог истока; – упознавање са најважнијим одликама држава и друштава Старог истока; – оспособљавање за коришћење историјске карте. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља појам старог века са ученицима кроз дискусију. Ученици треба да одреде временске одреднице старог века и наведу најважније државе настале у том периоду. – Наставник објашњава појам Старог истока, као простор настанка најстаријих држава и друштава на свету. – На основу упоредне историјске и географске карте из уџбеника на стр. 34–35, ученици анализирају историјску карту старог истока и данашњу географску карту тог простора. Наводе које се данашње државе налазе на простору некадашњих држава Старог истока. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са државама Старог истока. Наставник објашњава основне карактеристике Египта, држава Месопотамије (Сумер, Акад, Вавилон, Асирија), Феникије, Израела, Персије. – Наставниково излагање прати демонстрација на историјској карти Египта и Месопотамије, као и слика и илустрација из уџбеника. – Наставник објашњава поделу друштва Старог истока на основу шеме пирамиде друштва народа Старог Египта у уџбенику стр. 40. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текст из уџбеника на стр. 39, Вредни Египћани. – Дискутују са наставником о основним карактеристикама свакодневног живота народа Старог Египта. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – В. И. Авдијев, Историја старог истока, Београд 1952. – В. Н. Ђаков, С. И. Коваљов, Стари исток, Београд 1973. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 10.	Наставна јединица: Основна обележја Старога истока	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних одлика Старог истока; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили епоху Старог истока; – упознавање са најважнијим одликама држава и друштава Старог истока. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: текстуална	Облици рада: групни рад	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са значајем Хамурабијевог законика, најстаријег законика древне Месопотамије. Хамурабијев законик је важан историјски извор који верно осликава друштвене односе у Месопотамији. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник дели ученике у три групе, а свака од група добија задатак да прочита поједине чланове Хамурабијевог законика у радној свесци стр. 28 и 29. Прва група чита и анализира чланове 6, 16 и 17, друга група чл. 53 и 55, а трећа група чл. 195, 196 и 197. – Ученици на основу питања у радној свесци на стр. 29 записују у својим свескама одговоре на постављена питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Представници група извештавају, а затим и остали ученици узимају учешћа у дискусији и постављају питања. – Наставник похваљује и одличним оценама награђује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 11.	Наставна јединица: Култура народа Старог истока	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама културе народа Старог истока; – разумевање основних обележја религије народа Старог истока; – упознавање са најважнијим културним и научним достигнућима народа Старог истока. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.5.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици одговарају на питања наставника о најзначајнијим државама Старог истока (Објашњавају зашто су настале у долинама великих река. Наводе најзначајније државе на том простору. Објашњавају поделу друштва Старог истока). – Наставник објашњава појам религије и разлику између политеизма и монотеизма. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – На основу слика египатских богова објашњава им религију народа Египта. Тражи од ученика да уоче основне карактеристике египатских божанстава на основу њихових слика. Објашњава о веровањима старих Египћана, сахрањивању мртвих, пирамидама, мумифицирању... Наставник наводи основне карактеристика религије народа Месопотамије, а затим објашњава јудаизам, религију Јевреја, једину једнобожачку религију народа Старог истока. – Наставник објашњава да откриће писма спада у најважнија открића човечанства. Наводи најстарија писма народа Старог истока, клинасто, хијероглифе и фонетско писмо. На основу слика из уџбеника ученикци треба да препознају та три писма и уоче њихове разлике. – Наставник упознаје ученике са најзначајнијим научним достигнућима народа старог истока. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са најстаријим сачуваним епом светске књижевности – Епом о Гилгамешу. – Читају текст из радне свеске, одломак из Епа о Гилгамешу, стр. 34–35. Ученици уз помоћ наставника анализирају текст и одговарају на питања из радне свеске. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – В. И. Авдијев, Историја старог истока, Београд 1952. – В. Н. Ђаков, С. И. Коваљов, Стари исток, Београд 1973. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 12.	Наставна јединица: Државе, друштво и култура народа Старог истока	Тип часа: утврђивање
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних одлика Старог истока; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили епоху Старог истока; – упознавање са најважнијим одликама држава и друштава Старог истока; – упознавање са основним одликама културе народа Старог истока. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: дијалoшка, текстуална	Облици рада: групни рад, рад у паровима	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник са ученицима понавља научено кроз дискусију. Ученици постављају међусобно питања (и одговарају на њих) из претходних лекција о државама, друштвима и култури народа Старог истока. Наставник усмерава ток дискусије и даје објашњења. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Након ове уводне активности наставник дели ученике у две групе. Прва група има задатак да уради задатке у радној свесци на стр. 25–28, а друга група треба да уради задатке на стр. 31–34. Ученици питања раде у паровима, а приликом израде задатака могу да користе уџбеник, тако што ће у пару читајући текст у уџбенику тражити тачне одговоре. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Након завршетака израде задатака ученици читају питања и дају одговоре. Ученици из друге групе прате како су њихови другови одговорили на питања и попуњавају своје радне свеске (и обрнуто). 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 13.	Наставна јединица: Најстарији период грчке историје	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама најстаријег периода грчке историје; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили најстарији период грчке историје; – упознавање са најважнијим цивилизацијама и културама старе Грчке; – упознавање са најзначајнијим културним достигнућима најстаријег периода грчке историје. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља појам старог века са ученицима кроз дискусију. Ученици треба да одреде временске одреднице старог века и наведу најважније државе настале у том периоду. – Наставник објашњава природно–географске одлике Грчке. Кроз разговор са ученицима о Грчкој (да ли су били на мору у Грчкој, шта им се тамо највише свидело и сл.) уводи ученике у лекцију о најстаријем периоду грчке прошлости. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава ученицима најстарији период грчке прошлости – херојско доба, кроз упоредни приказ две најстарије грчке културе критске и микенске. Разговара са ученицима о легенди о Минотауру и тражи од ученика да на основу асоцијација повежу шта је у тој легенди историјско (лабиринт – палата Кносос, бик – обожавана животиња на Криту). Ученици на карти уочавају и показују простор на коме су настале и развијале се те две културе. – Наставник објашњава ученицима наредни период грчке историје – хомерско доба. Објашњава зашто се хомерско доба сматра мрачним периодом грчке историје и како су Дорци и Јонци уништили културне тековине критско–микенске културе. На историјској карти показује правце насељавања грчких племена Дораца, Јонаца и Еолаца. Кроз разговор са ученицима објашњава им легенду о Тројанском рату и говори о Хомеру и његовим најзначајнијим еповима. – На карти старе Грчке наставник показује правце велике колонизације од VIII–V века п.н.е. и објашњава узроке и последице колонизације Средоземља. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања... 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају домаћи задатак да препричају у свескама једну причу по избору из грчке митологије. – Наставник препоручује да ученици узму из библиотеке књигу Густава Шваба, Најлепше приче из класичне старине. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Ц. Чедвик, Микенски свет, Београд 1980. – В. В. Струве, Д. П. Калистов, Стара Грчка, Сарајево 1969. – Г. Шваб, Најлепше приче класичне старине, Београд 2012. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 14.	Наставна јединица: Најстарији период грчке историје	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама најстаријег периода грчке историје; – оспособљавање за коришћење историјске карте. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.2.; ИС.2.1.4.; ИС.2.2.2.; ИС.3.2.5.		
Наставне методе: текстуална		Облици рада: индивидуални рад
Наставна средства: уџбеник, историјска карта, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – У уводном делу часа ученици попуњавају задатке из радне свеске на стр. 38–40. Након завршене израде задатака читају тачне одговоре и исправљају ако су погрешили. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима задатак да на неким картама из радне свеске стр. 44. и 45. осенче и уцртају тражене појмове. На некој карти старе Грчке ученици треба да осенче распоред грчких племена Јонаца, Дораца и Еолаца, а на некој карти Средоземља уцртају правце грчке колонизације. Ученици ове задатке раде уз помоћ историјских карата у њиховим уџбеницима. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Након израде задатка ученици презентују своје радове. Излазе на таблу и на зидној историјској карти објашњавају и показују распоред грчких племена и правце колонизације. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 15.	Наставна јединица: Грчки полиси – Спарта и Атина	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама грчких полиса – Спарте и Атине; – стицање знања о друштву и државном уређењу Спарте и Атине. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.; ИС.3.1.5.		
Наставне методе: дијалогско-монологско	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља кроз дискусију са ученицима природно–географске одлике Грчке. Ученици уочавају да је Грчка претежно планинска земља, испресецана рекама, са разуђеном обалом, коју чине многа острва и полуострва. Ученици закључују на основу наставникових објашњења да се на простору Грчке није развила јединствена држава већ више мањих градова држава – полиса. Наставник објашњава појам полиса и саопштава ученицима да су Спарта и Атина два најзначајнија грчка полиса. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник на историјској карти показује географски положај Спарте, објашњава поделу друштва и државно уређење. Након тога наставник показује на карти географски положај Атине, објашњава поделу друштва и државно уређење. Објашњава појам демократије у Атини и са ученицима дискутује о демократији као најзаступљенијем државном уређењу данас. – Ученици добијају задатак да упореде Спарту и Атину на основу географског положаја, поделе друштва и државног уређења. Ученици одговарају и износе сличности и разлике које наставник бележи на табли. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текстове из уџбеника Слика из свакодневног живота – Спартанско васпитање и Атинска трпеза. Анализирајући текстове ученици уочавају основне карактеристике свакодневног живота Спартанаца и Атињана, у чему су њихове сличности и разлике. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – В. В. Струве, Д. П. Калистов, Стара Грчка, Сарајево 1969. – Група аутора, Оксфордска историја Грчке и хеленистичког света, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 16.	Наставна јединица: Грчки полиси – Спарта и Атина	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама грчких полиса – Спарте и Атине; – стицање знања о друштву и државном уређењу Спарте и Атине. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.3.; ИС.3.1.5.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална	Облици рада: индивидуални рад	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – У уводном делу часа наставник обнавља градиво са ученицима кроз питања. Ученици објашњавају природно–географске одлике Грчке, излажу основне одлике најстаријег периода грчке историје, основне одлике Спарте и Атине. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да самостално ураде задатке на стр. 46–48. Након израде задатака попуњавају упоредну табелу на стр. 48. где имају за задатак да упореде сличности и разлике између Спарте и Атине, на основу географског положаја, оснивача, друштва, државног уређења, органа власти. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Након завршетка израде задатака ученици читају тачне одговоре, упоређују их, допуњују се и исправљају ако нису тачно урадили. Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 17.	Наставна јединица: Праисторија, Стари исток и Стара Грчка	Тип часа: систематизација
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних одлика праисторије; – разумевање основних одлика држава, друштва и културе народа Старог истока; – разумевање основних одлика најстаријег периода грчке историје; – разумевање основних одлика грчких полиса – Спарте и Атине. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.1.		
Наставне методе: дијалогско-монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник поставља питања ученицима: <ol style="list-style-type: none"> 1. Како називамо раздобље прошлости пре проналаска писма? 2. Објасни значај проналаска и употребе метала. 3. Наведи три врсте станишта човека праисторије. 4. Објасни како је живот у долинама великих река, Нила, Тигра и Еуфрата, утицао на стварање првих држава на том простору. 5. Наброј државе настале на простору Месопотамије. 6. Наведи кога убрајамо у народ (слободне људе) старог Египта. 7. Опиши како су изгледали староегипатски богови. 8. Који народ Старог истока је веровао у једног бога? 9. Које су основне одлике критске културе? 10. На ком простору се развијала микенска култура? 11. Објасни шта су полиси. 12. Упореди у чему су биле сличности, а у чему разлике полиса Атине и Спарте. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици одговарају на питања дизањем руку, показују на историјској карти, објашњавају слике и илустрације из уџбеника... Наставник кроз разговор са ученицима систематизује знања из праисторије, Старог истока и старе Грчке. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 18.	Наставна јединица: Грчко–персијски ратови и Пелопонески рат	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о грчко–персијским и Пелопонеском рату; – стицање знања о личностима и догађајима који су обележили те ратове; – оспособљавање ученика за коришћење историјске карте. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља са ученицима наставну јединицу Основна обележја Старог истока. Поставља им питања о Персији, али и о „оцу историје“ Херодоту који је написао Историју грчко–персијских ратова. – Наставник на карти показује границе персијске државе, ученици прате у својим уџбеницима. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава узрок и повод за рат. Ученици одговарају и објашњавају у чему је разлика између узрока и повода. Наставник демонстрира на историјској карти ток рата, кретање персијске војске, битку на Маратону и термопилском кланцу и завршетак рата. Ученици прате на карти наставниково излагање и одговарају на питања у вези са лекцијом. – Наставник објашњава Пелопонески рат. Наводи разлоге који су довели до рата, говори о јачању Атине и на карти демонстрира ток рата. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да ураде у радној свесци задатке на стр. 50–52. Након завршетка израде задатака ученици читају тачне одговоре, упоређују их, допуњују се и исправљају ако нису тачно урадили. 		Завршни
<p>Литература:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. В. Струве, Д. П. Калистов, Стара Грчка, Сарајево 1969. – Група аутора, Оксфордска историја Грчке и хеленистичког света, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 19.	Наставна јединица: Грчко–персијски ратови и Пелопонески рат	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о грчко–персијским и Пелопонеском рату; – стицање знања о личностима и догађајима који су обележили те ратове; – оспособљавање ученика за рад на историјским изворима. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.9.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.2.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: текстуална	Облици рада: индивидуални рад	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник са ученицима обнавља научено градиво кроз питања. Ученици одговарају на питања о Персији, узроку и поводу грчко–персијских ратова, току и последицама рата. – Наставник обнавља са ученицима знања која су стекли о Херодоту, „оцу историје“, писцу историје грчко–персијских ратова. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да прочитају одломке из Херодотове Историје из радне свеске на стр. 53, Опис битке код Маратона и Опис битке код термопилског кланца. Ученици имају задатак да упореде Херодотове описе битака и опишу у неколико реченица у чему је главна одлика јунаштва Атињана и Спартанаца. Ученици читају текст самостално, анализирају, подвлаче непознате речи. Наставник помаже ученицима у анализи текста са додатним објашњењима непознатих речи. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Након завршетка израде задатака ученици читају оно шта су написали, допуњују и дискутују о прочитаним текстовима. Наставник у виду теза исписује закључке које су изнели ученици и сумира резултате. – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 20.	Наставна јединица: Грчка култура (религија, олимпијске игре, митологија)	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама грчке културе; – упознавање са основним одликама грчке религије; – стицање знања о значају олимпијских игара у античко доба. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: дијалогско-монолошка		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља са ученицима научено из наставне јединице Култура народа Старог истока. Ученици одговарају на питања о религији и боговима, најзначајнијим одликама културе народа старог истока и културним и научним достигнућима. – Наставник саопштава ученицима да су старе Грке повезивали исти обичаји, култура, религија, језик, иако нису живели у заједничкој држави. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава ученицима основне одлике грчке религије, говори о боговима, херојима, митологији. Ученици прате наставниково излагање на основу илустрација у уџбенику на којима су приказани грчки богови. На основу слика ученици закључују како су стари Грци замишљали своје богове. – Наставник објашњава зашто су олимпијске игре имали велики значај за старе Грке, а ученици запажају у чему је разлика између античких и модерних олимпијских игара. – Ученици прате наставниково излагање, бележе у свескама тезе које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Читамо текст из уџбеника Приче из грчке митологије, о Прометеју и Пандориној кутији. Ученици износе своје утиске о причама из грчке митологије. Наводе и препричавају приче које су раније прочитали, које им се највише свиђају. 		Завршни
<p>Литература:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. В. Струве, Д. П. Калистов, Стара Грчка, Сарајево 1969. – Група аутора, Оксфордска историја Грчке и хеленистичког света, Београд 1999. – Г. Шваб, Најлепше приче класичне старине, Београд 2012. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 21.	Наставна јединица: Грчка култура (уметност, наука, свакодневни живот)	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама грчке културе; – упознавање са најзначајнијим књижевним и научним достигнућима старих Грка; – стицање знања о свакодневном животу у старој Грчкој. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља са ученицима научено из наставне јединице Култура народа Старог истока. Ученици одговарају на питања о најзначајнијим одликама културе народа старог истока, као и културним и научним достигнућима. – Ученици одговарају на наставникова питања о грчкој религији, боговима, олимпијским играма. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава ученицима на основу слика и илустрација у уџбенику значај грчке уметности. Показује им најзначајнија дела грчке архитектуре, вајарства и сликарства. Ученици прате у својим уџбеницима наставниково излагање, а затим на основу слика из уџбеника закључују којим стилевима грчке архитектуре припадају приказани храмови. – Наставник говори о алфabetу – грчком писму, књижевности, позоришту. Објашњава како су стари Грци одлазили у позориште и уживали у драмама. – Наставник наводи најзначајније грчке научнике – историчаре, филозофе, математичаре и објашњава њихов значај. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Читамо текст из уџбеника Приче из свакодневног живота, о образовању у античкој Грчкој. Ученици износе своја запажања и коментаришу у чему су разлике између образовања у антици и данас. 		Завршни
<p>Литература:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. В. Струве, Д. П. Калистов, Стара Грчка, Сарајево 1969. – Група аутора, Оксфордска историја Грчке и хеленистичког света, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 22.	Наставна јединица: Грчка култура	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама грчке културе; – упознавање са основним одликама грчке религије; – упознавање са најзначајнијим књижевним и научним достигнућима старих Грка. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална	Облици рада: индивидуални рад	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник ученицима поставља питање да наведу шта све спада у културно наслеђе једног народа. Ученици у пару дискутују, записију одговоре у свесци, а затим их набрајају и наставник их записује на табли у виду теза (религија, обичаји, веровања, уметност, знање, наука, свакодневни живот). – Наставник подсећа ученике да је старе Грке, иако нису живели у заједничкој држави, повезивала иста култура. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да ураде задатке у радној свесци на стр. 55–57. – Када то заврше добијају задатак да прочитају краће текстове о седам чуда старог света (Артемидин храм у Ефесу, маузолеј у Халикарнасу, статуа Зевса у Олимпији) и да их препричају у свескама. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Након завршетка израде задатака ученици читају оно шта су записали, допуњују и дискутују о прочитаним текстовима. Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 23.	Наставна јединица: Хеленистичко доба и његова култура	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама хеленистичког доба и његове културе; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили епоху хеленизма; – оспособљавање за коришћење историјске карте. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.8.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – У уводном делу часа наставник упознаје ученике са приликама у старој Грчкој након Пелопонеског рата. Поставља питања ученицима о последицама рата, зашто су Спарта и Атина ослабиле у IV веку п.н.е., која се нова држава уздиже и постаје најмоћнија у грчком свету. – Наставник демонстрира на карти географски положај Македоније и њен успон за време владавине Филипа II. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава појам – хеленизам. Објашњава долазак на власт Александра Великог, ратове и освајања Персије и стварање највећег царства старог века. Наставничково излагање прати демонстрација на карти. Поставља питање ученицима да одговоре зашто сматрамо Александра Великог највећим освајачем антике. – Наставник објашњава основне одлике хеленистичке културе и говори о најзначајнијим знаменитостима Александрије. – Ученици прате наставничково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да у радној свесци стр. 68. ураде вежбање на некој карти освајања Александра Великог. Имају задатак да обележе места главних битака које је водио Александар и уцртају линију освајачког похода. Ученици за потребе израде задатка користе историјску карту у уџбенику, а затим показују на зидној карти захтеве који су се од њих тражили. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Ф. Папазоглу, Историја Хеленизма, Београд 1995. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 24.	Наставна јединица: Стара Грчка и хеленизам	Тип часа: систематизација
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили историју старе Грчке и хеленизма; – разумевање основних одлика културе старе Грчке и хеленизма. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.8.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.1.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.3.		
Наставне методе: дијалогско-монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник поставља питања ученицима: <ol style="list-style-type: none"> 1. Шта је био повод, а шта узрок грчко–персијских ратова? 2. Објасни у чему је значај битке на Маратону. 3. Како се назива атински државник за чије владавине је Атина доживела процват? 4. Упореди по чему су се богови старих Грка разликовали од људи, а по чему су им били слични. 5. Објасни у чему је разлика између античких и модерних олимпијских игара. 6. Наведи најпознатије старогрчке храмове. 7. Опиши како су Грци изводили драмска дела. 8. Које су природне науке неговали стари Грци? 9. Наведи које су области улазиле у састав царства Александра Великог. 10. Објасни како је настала хеленистичка култура. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици одговарају на питања дизањем руку, показују на историјској карти, објашњавају слике и илустрације из уџбеника... Наставник кроз разговор са ученицима систематизује знања из праисторије, Старог истока и старе Грчке. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 25.	Наставна јединица: Постанак Рима	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са постанком Рима; – стицање знања о друштву и државном уређењу римске државе; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.8.; ИС.1.1.9.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.5.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.1.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са природно–географским одликама Апенинског полуострва, простора на коме је настала римска држава. Показује на историјској карти који су народи живели на том простору. – Ученици добијају задатак да на основу историјске карте у уџбенику наведу све народе који су живели на простору данашње Италије. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава периодизацију римске историје на основу табеле која је приказана у уџбенику (доба краљева, доба републике и доба царства). – Наставник објашњава легенду о постанку Рима – о Ромулу и Рему. Од ученика тражи да објасне зашто се вучица сматра симболом града Рима. – Наставник објашњава поделу римског друштва на патриције и плебејце и римско државно уређење у доба републике. – Наставниково излагање прати објашњавање илустрација и слика у уџбенику. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текст из уџбеника на стр. 120. Сlike из свакодневног живота – Живети у Риму. На основу прочитаног текста дискутују са наставником о томе како је изгледао свакодневни живот у старом Риму и зашто се Рим сматра једним од најславнијих градова антике. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 26.	Наставна јединица: Постанак Рима	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са постанком Рима; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период; – оспособљавање ученика за рад на историјским изворима. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална		Облици рада: групни рад
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима да препричају легенду о оснивању града Рима. Ученици усменим путем одговарају, излазе на историјску карту, показују географски положај Рима на Апенинском полуострву. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник ученике дели на три групе, а свака група има задатак да прочита, анализира и одговори на питања на основу историјског извора из радне свеске. Прва група има задатак да ради на делу текста под а) из Тит Ливијеве Историје Рима и одговори на питања везана за текст на стр. 72. Друга група има задатак да ради на делу текста под б) из Тит Ливијеве Историје Рима и одговори на питања везана за текст на стр. 73. Трећа група има задатак да ради на одломку из Плутархових биографија о Мукију Скеволи, римском јунаку и одговори на питања на стр. 74. – Ученици раде групно, читају, анализирају текстове и одговарају на питања. Наставник даје смернице и објашњена ученицима, тумачи непознате речи. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – На завршном делу часа представници сваке групе читају одговоре на питања, остали ученици слушају, допуњују и постављају питања. Након завршетка дискусије наставник даје завршну реч, похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 27.	Наставна јединица: Рим – светска сила старог века	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о римској војсци и римским освајањима; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља претходну наставну јединицу кроз питања. Ученици одговарају о природно–географском положају Рима, друштву и државном уређењу. – Наставник објашњава како су Римљани постали највећа сила старог века – захваљујући својој војсци. Ученици на основу илустрација у уџбенику описују изглед римских војника – легионара. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник говори о освајању Италије и рату са Тарентом. Ученици имају задатак да упореде грчког војсковођу Пира са Александром Великим, да уоче сличности и разлике између двојице великих војсковођа. – Наставник објашњава како су Римљани постали најмоћнија сила на Средоземљу, говори о пунским ратовима и Ханибалу, картагинском војсковођи. Наставниково излагање прати демонстарција на карти и објашњење илустрација и слика у уџбенику. – Наставник објашњава шта су римске провинције, како су Римљани освојене територије претварали у своје провинције. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да уоче сличности и разлике између грчких колонија и римских провинција. Своја запажања бележе у свеске, а затим читају и дискутују са наставником. 		Завршни
<p>Литература:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 28.	Наставна јединица: Рим – светска сила старог века	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о римској војсци и римским освајањима; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.10.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: текстуална	Облици рада: индивидуални рад, рад у паровима	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима да прочитају краћи текст из радне свеске на стр. 78. О умећу старих Римљана – Врана. Ученици након читања и анализе текста објашњавају римске војне вештине, како су Римљани били практичан и домишљат народ, како су усвајали достигнућа других народа и прилагођавали их својим потребама. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да у паровима ураде задатке из радне свеске на стр. 76–78. Ученици у паровима израђују задатке, а након израде читају тачне одговоре, допуњују, записују тачне одговоре. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – На завршном делу часа наставник поставља питања ученицима да објасне појмове: Пирова победа, завади па владај, Ханибал је пред вратима. Ученици одговарају дизањем руку, а наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 29.	Наставна јединица: Рим у доба царства	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о Римском царству; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период; – упознавање са приликама на Балканском полуострву у римско доба. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.4.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.5.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: дијалогско-монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља научено градиво о постанку Рима и римским освајањима кроз питања. Ученици одговарају о настану римске државе, њеном уређењу и осавјањима у доба Републике. – Наставник објашњава да су Римљани сматрали да је Република најбоље државно уређење, међутим услед политичке кризе која је захватила државу долази до успостављања државног уређења где власт има један човек. Ученици упоређују и наводе државе Старог истока којима су владали цареви и краљеви. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава узроке који су довели до кризе у римској држави и успостављања царства. Описује најзначајније личности тог периода Гаја Јулија Цезара и Октавијана Августа. Објашњава појам принципат – доба раног царства. Описује освајања у доба царства и демонстрира на карти границе Рима на врхунцу моћи. – Наставник објашњава шта је доминат – период позног царства. Описује најзначајније личности тог периода царева Диоклецијана и Константина. – Наставник показује ученицима на карти римске провинције на Балкану, на простору наше државе. Наводи римске царево рођење на територији Србије и најзначајније археолошке локалитете из римског периода на тлу наше државе. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да одговоре на питања у својим свескама: <ol style="list-style-type: none"> 1) Објасни како је пропала римска република. 2) Уочи разлику између принципата и домината. 3) Због чега је цар Константин Велики преместио престоницу из Рима у Константинопољ? 4) Наведи римске провинције на територији централног Балкана. <ul style="list-style-type: none"> – Након израде задатака читају тачне одговоре, допуњују, исправљају ако су погрешили. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 30.	Наставна јединица: Рим у доба царства	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о Римском царству; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период; – оспособљавање ученика за рад на историјским изворима. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.5.; ИС.2.1.1.; ИС.2.2.5.; ИС.3.2.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална	Облици рада: индивидуални рад	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник на почетку часа задаје ученицима задатак да протумаче чувене Цезарове изреке „коцка је бачена“ и „дођох, видех, победих“, на основу краћих објашњења која су дата у радној свесци на стр. 87. Наставник са ученицима дискутује и објашњава у чему је њихов смисао и суштина. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да прочитају историјски извор из радне свеске, одломак из Светонијевих Дванаест римских царева, о Цезару и Октавијану. Ученици имају задатак да упореде два краћа извора о односу војсковођа Цезара и Октавијана према њиховим војницима. Ученици индивидуално читају, анализирају текст и бележе своје коментаре. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – На завршном делу часа ученици читају одговоре, допуњују, дискутују са наставником. – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 31.	Наставна јединица: Римска култура	Тип часа: обрада	
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама римске културе; – упознавање са најзначајнијим књижевним и научним достигнућима старих Римљана; – стицање знања о свакодневном животу у старом Риму. 			
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.			
Наставне методе: илустративно-демонстративна, дијалошка	Облици рада: фронтални		
Наставна средства: уџбеник, табла			
ТОК ЧАСА			
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља са ученицима наставну јединицу грчка култура кроз питања: <ol style="list-style-type: none"> 1. Наведи најпознатије грчке богове. 2. Како се назива грчко писмо? 3. Ко је био најпознатији епски песник код Грка и која су његова најзначајнија дела? 4. Наведи најпознатије грчке историчаре и њихова дела. 5. На који начин смо поделили стилове у грчкој архитектури? <ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава да су Римљанима велики узор и инспирација били стари Грци, на које су се највише угледали и чија дела су највише копирали. 			Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава ученицима римску религију, наводи имена римских богова, а ученици имају задатак да на основу табеле у уџбенику пронађу римске богове и њихове грчке парове. – Наставник говори о римској књижевности и науци. Наводи најзначајније римске песнике, научнике и историчаре. – Наставник објашњава ученицима да су Римљани највише постигли у области уметности, односно грађевинарства. На основу илустрација из уџбеника показује и описује најзначајније римске грађевинске подухвате Форум, Колосеум, аквадукте, терме... ученици имају задатак да на основу слика из уџбеника закључе која је била намена наведених грађевина. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 			Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текст из уџбеника на стр. 141. Слике из свакодневног живота. Упознају се са свакодневним животом старих Римљана на основу текстова о Помпеји, термама и одевању. Након прочитаног текста ученици дискутују са наставником о начину живота у римско доба. 			Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 			

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 32.	Наставна јединица: Римска култура	Тип часа: утврђивање
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама римске културе; – упознавање са најзначајнијим књижевним и научним достигнућима старих Римљана. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.3.; ИС.2.2.2.; ИС.3.1.2.		
Наставне методе: дијалoшка, текстуална		Облици рада: индивидуални рад
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима да на основу његових асоцијација погоде име римског бога. Наставник наводи асоцијације нпр. бог рата или у Грчкој га зову Арес... 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да ураде у радним свескама задатке на стр. 89–92. Ученици индивидуално израђују задатке, а након израде читају тачне одговоре, допуњују, записују тачне одговоре. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици читају текст из радне свеске о римским гладијаторима на стр. 92. На основу прочитаног текста ученици описују живот и улогу гладијатора у свакодневном животу старог Рима. Наставник усмерава ток дискусије на часу. – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 33.	Наставна јединица: Хришћанство	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама хришћанства; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили период раног хришћанства. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.8.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.5.		
Наставне методе: дијалогско–монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник обнавља са ученицима научено градиво о религијама народа Старог истока и старе Грчке кроз питања: <ol style="list-style-type: none"> 1. У чему је разлика између једнобоштва и многобоштва? 2. Наведи народе старог века који су били многобошци. 3. Који народ је веровао у једног бога? <ul style="list-style-type: none"> – Наставник наводи да је хришћанство једна од три највеће религије на свету поред ислама и јудаизма. – Наставник објашњава ученицима појаву и најважније одлике хришћанства, живот и дело оснивача хришћанства Исуса Христа, као и његово распеће и страдање. Ученици добијају задатак да наведу најзначајније одлике хришћанске религије. – Наставник објашњава ширење хришћанства Римским царством, прогоне хришћана и њихова страдања. Описује победу хришћанства за време римског цара Константина Великог и доношење Миланског едикта 313. године, којим је хришћанима призната слобода вероисповести. Ученици добијају задатак да објасне шта је условило да хришћанство временом од прогоњене и забрањене, постане владајућа религија у царству. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. – Ученици читају текст из уџбеника на стр. 146. Сlike из свакодневног живота – Исус и деца. На основу прочитаног одломка из Библије, ученици треба да закључе какав је био однос хришћана према деци за разлику од других народа старог века. 		
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 34.	Наставна јединица: Хришћанство	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са основним одликама хришћанства; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили период раног хришћанства. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.6.; ИС.1.1.8.; ИС.1.2.3.; ИС.1.2.8.; ИС.2.2.1.; ИС.3.1.5.		
Наставне методе: текстуална	Облици рада: групни рад	
Наставна средства: радна свеска		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима да ураде задатке из радне свеске на стр. 95–98. Ученици индивидуално израђују задатке, а након израде читају тачне одговоре, допуњују, записују тачне одговоре. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици добијају задатак да прочитају из радне свеске на стр. 98. одломак из Библије, Химну љубави, из Прве посланице Коринћанима, апостола Павла. Химна љубави је једна од најлепших песама из Библије, коју ученици читају, анализирају и одговарају на питања на стр 99. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – На завршном делу часа ученици читају одговоре на питања, остали слушају, допуњују и постављају питања. Наставник поставља питање ученицима да искажу шта им се највише свидело у овој песми и да изразе своје утиске. Након завршетка дискусије наставник даје завршну реч, похваљује и оцењује најактивније ученике. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 35.	Наставна јединица: Пад Западног римског царства	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о пропасти Римског царства; – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили овај период; – оспособљавање ученика за коришћење историјске карте. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.8.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.2.; ИС.2.2.5.; ИС.3.1.6.		
Наставне методе: илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални
Наставна средства: уџбеник, табла, радна свеска, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник дискутује о ученицима о кризи која је захватила Римско царство у IV и V веку. Ученици објашњавају узроке слабљења Римског царства и разлоге који су натерали цара Константина да премести престоницу царства из Рима у Константинопољ. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава сеобу народа, показује на карти продор Хуна у Европу и потискивање германских племена према Риму. – Наставник објашњава разлоге због којих је цар Теодосије поделио Римско царство на источно и западно. Ученици прате наставникову демонстрацију на историјској карти. – Наставник описује последње деценије и године римске империје. Објашњава узроке који су довели до пропасти Западног римског царства и његове последице. Напомиње да се овим догађајем завршава раздобље старог века. – Ученици прате наставниково излагање, бележе тезе у свескама које наставник записује на табли, постављају и одговарају на питања. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник задаје ученицима задатак да у радној свесци на стр. 106. ураде вежбање везано за нему карту Римског царства. Ученици имају задатак да на некој карти уцртају градове Рим и Константинопољ и обележе границу између два римска царства. Након завршетка израде задатка ученици показују тачне одговоре на зидној историјској карти Римског царства. 		Завршни
Литература: <ul style="list-style-type: none"> – Н. А. Машкин, Историја старог Рима, Београд 1987. – Ц. Бордман, Ц. Грифин, Оксфордска историја Рима, Београд 1999. 		

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 36.	Наставна јединица: Стари Рим	Тип часа: систематизација
Циљеви и задаци часа: <ul style="list-style-type: none"> – стицање знања о догађајима и личностима који су обележили историју старог Рима; – разумевање основних одлика културе старог Рима. 		
Стандарди постигнућа: ИС.1.1.3.; ИС.1.1.6.; ИС.1.2.1.; ИС.1.2.4.; ИС.2.1.6.; ИС.3.1.6.; ИС.3.2.1.		
Наставне методе: дијалогско-монолошка	Облици рада: фронтални	
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, табла, историјска карта		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник поставља питања ученицима: <ol style="list-style-type: none"> 1. Зашто су Римљани сматрали да воде порекло од Тројанаца? 2. Упореди државно уређење Рима у доба краљева и у доба републике и наведи у чему је разлика. 3. Објасни положај патриција и плебејаца у римском друштву. 4. Опиши изглед римског легионара. 5. Како су Римљани постали најмоћнија држава на Средоземљу? 6. Закључи који смо догађај узели за крај периода римске републике и почетак царства. 7. Наведи најпозантије римске цареve из периода домината. 8. Наброј римске градове са територије данашње Србије и њихове данашње називе. 9. У ком периоду је римска култура доживела највећи процват? 10. Који догађај је опеван у Вергилијевој <i>Енејиди</i>? 11. Наведи најзначајније римске грађевине. 12. Које су основне одлике хришћанског учења? 13. Наведи у чему је значај Миланског едикта. 14. Објасни који су разлози натерали цара Теодосија да подели Римско царство на два дела. 15. Закључи који су узроци довели до пропасти Римског царства? 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици одговарају на питања дизањем руку, показују на историјској карти, објашњавају слике и илустрације из уџбеника... Наставник кроз разговор са ученицима систематизује знања из старог Рима. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник похваљује и оцењује најактивније ученике. 		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак \surd процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

11. ЛИТЕРАТУРА:

1. Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта: <http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm>
2. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2009). Водич за добар уџбеник, Општи стандарди квалитета уџбеника, Завод за уџбенике, Београд.
3. Материјал са семинара *Чињањем и писањем до критичкој мишљења*, Центар за интерактивну педагогију.
4. Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., Оцењивање ученика, Приручник за семинар, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
5. Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова: <http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#>
6. <http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf>
7. http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf
8. Савовић, Б., Бјекић, Д., Најдановић Томић, Ј., Гламочак, С., (2007). Примена тестова знања у основној и средњој школи, Београд.
9. Хавелка, Н., Хебиб, Е., Бауцал, А., (2003). Оцењивање за развој ученика, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.